d
II
CRI
891.51
Jam/Sal
5.3174
00058174

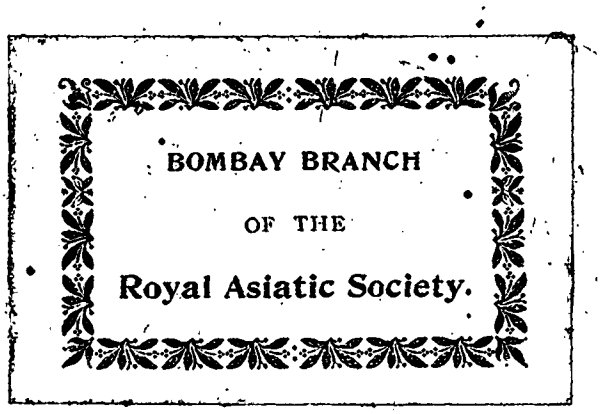

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 15 March, 2016

ORI
pes 891.57
Jam / Sal
58174

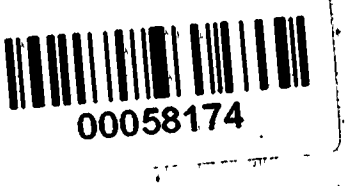

SOCIETY

FOR THE

PUBLICATION OF ORIENTAL TEXTS.

THE Students of Oriental Literature have always had much cause to regret the existence of many circumstances which tend to embarrass and retard the prosecution of their researches. To enable them to carry out their investigations to any considerable extent, they have necessarily been compelled to have recourse to Works existing only in Manuscript, of which copies are always difficult to be procured. Even when any of the more celebrated Works have been brought to Europe, they are generally to be found only in some of the Public Libraries; and are therefore inaccessible to Scholars at a distance, without inconvenience, delay, and expense. The state of inaccuracy in which they are commonly met with, renders the collation of several copies of the same Work indispensable; and much cost and labour will always be required to make such collation.

The sole remedy for these disadvantages is, manifestly, to multiply, by means of the Press, the principal Standard Works in the different Languages of the East; so that correct copies of them may be easily procurable, by all those whose labours may have been directed to this important branch of Literature. As, however, the number of persons who devote themselves to Oriental Studies is but small, the circulation of Eastern Works, even when printed, must, for some time at least, be too limited for their sale to reimburse the Publishers; nor can it be expected that individuals will often be met with, able or willing to undertake the outlay.

Nx. d. 11 • 58174

It has been resolved, therefore, by some of the friends of Oriental Literature in Great Britian, to endeavour to raise a Fund, from which assistance may be afforded for the publication of Standard Eastern Works: and they take this opportunity of inviting all the friends of Oriental Literature—and, indeed, of Literature in general, both at Home and on the Continent—to co-operate in a design, which, if successful, cannot fail to be of the utmost importance, in all extended Philisophical, Historical, and Philological inquiries.

The object therefore which this Society proposes to itself, is, to enable Learned Orientalists to print Standard Works, in the Syriac, Arabic, Persian, Turkish, Sanskrit, Chinese, and other Languages of the East, by defraying, either wholly or in part, the cost of such printing and publication.

In order to raise a Fund for this purpose, the Members will pay a Subscription of Two Guineas per annum: for which they will be entitled to a large-paper copy of each book published by the aid of this Fund.

The affairs of the Society will be managed by a President, Vice-Presidents, and a Committee, chosen from the Members, to whom the details of its operations will be entrusted.

DONATIONS TO THE SOCIETY.	£	s.	d.
The Right Hon. the Earl of Munster	10	10	0
The Right Hon. Sir Gore Ouseley, Bart. . . .	5	0	0
The Right Hon. W. E. Gladstone, Esq. M.P. . .	5	0	0
Nathaniel Bland, Esq.	10	10	0
Ram Komol Shen, Esq., Cashier of the Bank of Calcutta, Bengal, 200 Rupees	20	0	0
John Bardoe Elliott, Esq., of the Bengal Civil Service	100	0	0

28174

Patron,

HER MOST GRACIOUS MAJESTY THE QUEEN.

Vice-Patron,

HIS ROYAL HIGHNESS THE PRINCE ALBERT.

OFFICERS AND COMMITTEE.

President,

HORACE HAYMAN WILSON, Esq. M.A. F.R.S. M.R.A.S. Ph. D. Boden Professor of Sanscrit in the University of Oxford.

Vice-Presidents:

His Grace the DUKE OF NORTHUMBERLAND, D.C.L. F.R.S. F.S.A.

The Right Honourable the EARL OF POWIS, M.A. M.R.A.S.

The Honourable MOUNTSTUART ELPHINSTONE, D.C.L. M.R.A.S.

Sir GEORGE THOMAS STAUNTON, Bart., D.C.L. M.P. F.R.S. F.S.A. V.P.R.A.S.

NATHANIEL BLAND, Esq. M.A. M.R.A.S.

Treasurer,

WILLIAM H. MORLEY, Esq.

Honorary Secretaries:

The Rev. WILLIAM CURETON, M.A. F.R.S.

W. S. W. VAUX, Esq. M.A. M.R.A.S.

Committee:

NATHANIEL BLAND, Esq. M.A. M.R.A.S.

BERIAH BOTFIELD, Esq. M.A. F.R.S. F.S.A. M.R.A.S.

The Rev. WILLIAM CURETON, M.A. F.R.S.

WILLIAM ERSKINE, Esq. M.R.A.S.

FORBES FALCONER, Esq. M.A. M.R.A.S. Professor of Oriental Languages in University College, London.

DUNCAN FORBES, Esq. LL.D. M.R.A.S. Professor of Oriental Languages in King's College, London.

M. P. DE GAYANGOS.

The Rev. T. JARRETT, M.A. Professor of Arabic in the University of Cambridge.

FRANCIS JOHNSON, Esq. Oriental Professor at the East-India College, Haileybury.

EDWARD WILLIAM LANE, Esq.

The Rev. SAMUEL LEE, D.D. M.R.A.S.

JOHN DAVID M'BRIDE, D.C.L. Lord Almoner's Reader of Arabic in the University of Oxford.

COLONEL WILLIAM MILES, M.R.A.S.

The Rev. WILLIAM H. MILL, D.D. M.R.A.S. late Principal of Bishop's College, Calcutta.

WILLIAM H. MORLEY, Esq. M.R. A.S.

The Rev. EDWARD B. PUSEY, D.D. Regius Professor of Hebrew in the University of Oxford.

The Rev. STEPHEN REAY, M.A. Laudian Professor of Arabic in the University of Oxford.

The Rev. G. CECIL RENOUARD, B.D. M.R.A.S. late Professor of Arabic in the University of Cambridge.

The Rev. JAMES REYNOLDS, M.A. M.R.A.S.

The Venerable Archdeacon ROBINSON, D.D.

The Venerable Archdeacon TATTAM, D.D.

JOHN SHAKSPEAR, Esq. M.R.A.S. late Oriental Professor at the East-India College, Addiscombe.

W. S. W. VAUX, Esq. M.A. M.R.A.S.

LIST OF SUBSCRIBERS.

HER MOST GRACIOUS MAJESTY THE QUEEN.

HIS ROYAL HIGHNESS THE PRINCE ALBERT.

His Grace the DUKE OF NORTHUMBERLAND, D.C.L. F.R.S. F.S.A.

The Right Honourable the EARL OF POWIS, M.A. M.R.A.S.

The COUNT MINISCALCHI of Verona.

The Honourable MOUNTSTUART ELPHINSTONE, D.C.L. M.R.A.S.

The Honourable ROBERT CLIVE, M.A. M.P.

Sir GEORGE THOMAS STAUNTON, Bart. D.C.L. M.P. F.R.S. F.S.A. V.P.R.A.S.

The Honourable the COURT OF DIRECTORS of the EAST-INDIA COMPANY (5 Subs.)

The Imperial Academy of Sciences of St. Petersburg (2 Subs.)

The Imperial Academy of Vienna.

The Library of the University of Göttingen.

The Library of the University of Tubingen.

The Library of Exeter College, Oxford.

HENRY JOHN BAXTER, Esq. M.R.A.S.

NATHANIEL BLAND, Esq. M.A. M.R.A.S.

BERIAH BOTFIELD, Esq. M.P. M.A. F.R.S. M.R.A.S.

RICHARD BURTON, Esq.

The Rev. WILLIAM CURETON, M.A. F.R.S.

Professor DOZY, Ph.D., Leyden.

J. R. ELLIOTT, Esq.

WILLIAM ERSKINE, Esq. M.R.A.S.

FORBES FALCONER, Esq. M.A.

Duncan Forbes, Esq. LL.D. M.R.A.S.
Rev. W. Garnett, M.A.
M. P. de Gayangos.
Edwin Guest, Esq. M.A.
George B. Hart, Esq.
Rev. George Hunt, M.A.
The Rev. Thomas Jarrett, M.A.
The Rev. L. W. Jeffray.
Francis Johnson, Esq.
Professor Juynboll, Leyden.
Edward William Lane, Esq.
Professor Christian Lassen, Bonn.
The Rev. Samuel Lee, D.D. M.R.A.S.
John David M'Bride, D.C.L.
Major M'Duff, 40th Regiment.
The Rev. S. C. Malan, M.A. M.R.A.S.
The Rev. William H. Mill, D.D. M.R.A.S.
Mírzá Muhammad Ibráhím.
George Morgan, Esq.
William H. Morley, Esq. M.R.A.S.
C. T. Newton, Esq. M.A.
J. Parker, Esq.
Louis Hayes Petit, Esq. M.A. F.R.S. F.S.A. M.R.A.S.
Sir Thomas Phillips, Bart.
The Rev. Edward B. Pusey, D.D.
The Rev. Stephen Reay, M.A.
M. Reinaud, Membre de l'Institut, Paris.
The Rev. G. Cecil Renouard, B.D. M.R.A.S.
The Rev. James Reynolds, M.A. M.R.A.S.
Frederick Ricardo, Esq.
The Venerable Archdeacon Robinson, D.D.
E. E. Salisbury, Esq.
John Scott, Esq. M.D.
John Shakespear, Esq. M.R.A.S.
Colonel Taylor.
W. S. W. Vaux, Esq. M.A. M.R.A.S.
John W. Willcock, Esq.
The Rev. H. G. Williams.
Horace Hayman Wilson, Esq. M.A. F.R.S. M.R.A.S. Ph.D.
Professor Ferdinand Wustenfeld, Göttingen.

ALREADY PUBLISHED:

SYRIAC.

ܬܐܘܦܐܢܝܐ ܐܘ ܬܓܠܝܬܐ ܕܡܪܢ ܘܡܦܫܩܢ ܝܫܘܥ ܡܫܝܚܐ.

"Theophania, or Divine Manifestation of Our Lord and Saviour Jesus Christ," by EUSEBIUS, Bishop of Cæsarea.

EDITED, FROM AN ANCIENT MANUSCRIPT RECENTLY DISCOVERED,

By Professor SAMUEL LEE, D.D.

Price 15*s.*

[The Original Greek of this Work is lost.]

ܐܓܪܬܐ ܕܒܪܟ ܐܬܢܣܝܘܣ ܕܐܬܟܬܫܦ ܒܣܘܪܝܝܐ ܥܬܝܩܐ.

"The Festal Letters of Athanasius,"
discovered in an ancient Syriac Version,
and edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

ARABIC.

كتاب الملل والنحل "Book of Religious and Philosophical Sects."
By MUHAMMAD AL-SHAHRASTÁNÍ. PARTS I., *Price* 12*s.*,
and II., *Price* 18*s.*: Complete.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

كتاب تهذيب الاسما "Biographical Dictionary of Illustrious Men chiefly at the Beginning of Islamism." PARTS I.—IX. complete.
By YAHYA AL-NAWAWI.
Edited by DR. FERDINAND WÜSTENFELD.

عمدة عقيدة اهل السنّة والجماعة
"Pillar of the Creed of the Sunnites:"
being a Brief Exposition of their Principal Tenets,
By HÁFIDH-AL-DÍN ABÚ'L-BARAKÁT ABD-ALLAH AL-NASAFI.
To which is subjoined, A shorter Treatise of a similar Nature,
By NAJM-AL-DÍN ABÚ HAFS UMAR AL-NASAFI.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.
Price 5*s.*

كتاب المعجب في تلخيص اخبار المغرب
"The History of the Al-Mohades."
By ABDO-L-WÁHID AL-MARRÉKOSHÍ.
Edited by Dr. R. P. A. DOZY.

SANSCRIT.

सामवेदसंहिता "The Sáma-Veda."
Edited by the Rev. G. STEVENSON: printed under the Superintendence of Professor H. H. WILSON.
Price 12*s.*

दशकुमारचरितं "The Daśa Kumára Charita."
Edited by Professor H. H. WILSON.
Price 15*s.*

अथ श्रीभवभूतिविरचितं महावीरचरितं नाम नटकं "The Mahá Víra Charita," or, History of Rama.
A Sanscrit Play, by BHAŤŤA BHAVABHÚTI.
Edited by Dr. F. H. TRITHEN.

PERSIAN.

مخزن الاسرار "The Treasury of Secrets."
By SHAIKH NIZÁMÍ of Ganjah.
PART I. containing the Text.
Edited by N. BLAND, Esq.
Price 10*s.* 6*d.*

سحر حلال "Lawful Magic," and شمع و پروانه "The Taper and Moth."
By MAULANA AHLÍ of Shíráz.
Edited by N. BLAND, Esq.

کتاب تحفة الاحرار "The Gift of the Noble,"
The first Poem of the Heft Aurang of MULLA ABD-AL-RAHMAN JÁMÍ
Edited by Professor FORBES FALCONER.

کفتار در قضایاء اتابکان و چکونکیء احوال ایشان
"The History of the Atabeks of Syria and Persia," by MÍRKHÓND.
Edited by WILLIAM H. MORLEY, Esq.
To which is added a Series of Fac Similes of the Coins struck by the Atabeks. Arranged and described by W. S. W. VAUX, Esq.

IN THE PRESS:

SYRIAC.

"Analecta Biographica Syriace: or, Lives of Eminent Bishops and others, illustrative of the History of the Church in the East during the 4th, 5th, and 6th Centuries."
Edited by the Rev. W. CURETON.

PERSIAN.

یوسف و زلیخا "Yúsuf and Zulaikhá," by FIRDAUSÍ.
Edited by WILLIAM H. MORLEY, Esq.

PART II. of the "Makhzan Al-Asrár" of Nizámí, containing the Persian Commentary and Variants.

SANSCRIT.

यजुर्वेदसंहिता "The Prayers and Hymns of the Yajur-veda."
Edited by the Rev. W. H. MILL, D.D.

THE FOLLOWING WORKS ARE IN PREPARATION FOR THE PRESS.

SYRIAC.

THE CHRONICLE OF ELIAS OF NISIBIS.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

ARABIC.

الجامع الصغير The most authentic Muhammadan Traditions, collected and arranged, in Alphabetical Order, by JALÁL-AL-DÍN ABD-AL-RAHMÁN AL-SUYÚTI.
Edited by the Rev. WILLIAM CURETON.

PERSIAN.

تاريخ الهند والسند "A History of India," from the جامع التواريخ of RASHÍD AL-DÍN.
Edited by WILLIAM H. MORLEY, Esq.

حديقهٔ سنائي "The Hadicah, or Garden," of Hakím Senái.
Edited by Professor DUNCAN FORBES.

سكندر نامه "The Sikander Nameh" of Nizámí.
Edited by NATHANIEL BLAND, Esq.

تاريخ مسعودي "A History of Masaúd the son of Mahmúd of Ghazní," from the تاريخ آل محمود سبكتكين of BAIHAKÍ.
Edited by WILLIAM H. MORLEY, Esq.

مقامات حميدي "The Macámahs of Hamídi of Balkh," A Persian Imitation of the celebrated Work of Haríri.
Edited by N. BLAND, Esq.

نگارستان "The Nigáristán of Jawíaní."
Edited by Professor FORBES FALCONER.

TURKISH.

ديوان باقي "The Diwan of Báki."
Edited by N. BLAND, Esq.

*** All Communications addressed to either of the Honorary Secretaries, the Rev. W. CURETON, or W. S. W. VAUX, Esq., at the House of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, No. 5, New Burlington Street, will be promptly attended to.

It is requested, that Individuals, or Institutions, who are willing to subscribe to the Society for the Publication of Oriental Texts, or to further its objects by Donations, will send their names, addressed to the Treasurer, "WILLIAM H. MORLEY, Esq., 15, Serle Street, Lincoln's Inn, London," and to inform him where their Subscriptions or Donations will be paid.

SUBSCRIBERS *are requested to apply for the Works published by the Society to* MR. MADDEN, *Oriental Bookseller, No.* 8, *Leadenhall Street.*

WILLIAM WATTS, PRINTER, CROWN COURT, TEMPLE BAR.

سلامان و ابسال

SALĀMĀN U ABSĀL,

AN ALLEGORICAL ROMANCE:

BEING ONE OF THE SEVEN POEMS ENTITLED THE HAFT AURANG,

OF

MULLĀ JĀMĪ,

NOW FIRST EDITED FROM THE COLLATION OF EIGHT MANUSCRIPTS IN THE LIBRARY OF THE INDIA HOUSE, AND IN PRIVATE COLLECTIONS,

WITH VARIOUS READINGS,

BY

FORBES FALCONER, M.A., M.R.A.S.,

MEMBER OF THE ASIATIC SOCIETY OF PARIS;

HONORARY MEMBER OF THE AMERICAN ORIENTAL SOCIETY;

AND FORMERLY PROFESSOR OF ORIENTAL LANGUAGES IN UNIVERSITY COLLEGE, LONDON.

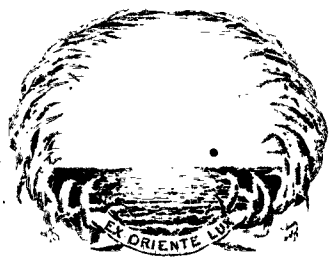

LONDON:

PRINTED FOR THE SOCIETY FOR THE PUBLICATION OF ORIENTAL TEXTS.

SOLD BY

JAMES MADDEN & Co. 8, LEADENHALL STREET.

M DCCC L.

11 X-C-11

ORI
891.51
Jam/Sal
5B174

LONDON:

—

PRINTED BY WILLIAM WATTS, CROWN COURT, TEMPLE BAR.

The eight manuscripts, of which the Editor (through the kindness of Professor Wilson, and of N. Bland, Esq.) has been enabled to avail himself in preparing for publication the text of the Salāmān u Absāl, and which he has collated throughout, are designated by the letters A. F. O. S. &c.

IN THE COLLECTION OF N. BLAND, ESQ., OF RANDALL'S PARK.

A. A beautiful and carefully written copy of the Haft Aurang, of which the five poems composing the Khamsah, viz. the Tuhfat ul Aḥrār, the Subḥat ul Abrār, the Yusuf u Zulaikhā, the Leilī u Majnūn, and the Sikandar Nāmah (or Khirad-nāmah-i Iskandarī), were transcribed by *Alī Hijrānī, in the city of Herāt, A.H. 934 (A.D. 1528); and the other two, viz. the Silsilat uz Zahab and the Salāmān u Absāl, by *Abd ur Raḥīm Ibn Maḥmūd, A.H. 1009 (A.D. 1600.) 8vo.

F. A well written and accurate copy of the Haft Aurang, copied A.H. 1041, by Mihr *Alī of Tatta, by order of the Nawwab Amīr Khān, and collated by Nūr Muḥammad Būbakānī and Sulaimān of Tatta, in the same year. Formerly in the possession of T. Roebuck, Esq., and subsequently in that of the late Major Macan. Folio.

IN THE LIBRARY OF THE HONOURABLE EAST-INDIA COMPANY.

X. A well written manuscript, No. 800 in the Cat. of MSS., and entitled Kulliyāt-i Jāmī, but containing only his poetical works. The first and greater part of the volume transcribed by Sultān Muḥammad of Herāt, A.H. 924 (A.D. 1518); the second part containing, among other poems, the Salāmān u Absāl, transcribed more carefully, and apparently in a different hand, A.H. 925. (A.D. 1519). 8vo.

Z. An elegantly written manuscript of the Salāmān u Absāl, No. 352 in the Cat. of MSS.; imperfect in several places. Without date; transcribed by Muḥammad Ṣalāḥ Ibn Muhammad *Alī. 8vo.

Y. A manuscript of the Salāmān u Absāl, without date or name of writer; apparently from a good copy, but carelessly transcribed, and with frequent omission of the diacritical points. Bound in the same volume with a manuscript of the Hasht Bihisht of Amīr Khusrau, written at Agra, A.H. 1030. No. 64 in the Cat. of MSS. 8vo.

IN THE LIBRARY OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY.

S. A beautifully written manuscript of the Haft Aurang, copied A.H. 1063 (A.D. 1653) by Ḥājī Muḥammad Ibn Nūr addīn Muḥammad Ibn Ḥājī Muḥammad Ibn al Kāsim Dashtbayāzī, when between seventy and eighty years of age. Presented in 1829 to the Asiatic Society by Lieut.-Col. Joseph D'Arcy. Folio.

FROM THE COLLECTION OF JOHN BARDOE ELLIOT, ESQ.

O. A superb and beautifully written manuscript of the Kulliyāt-i Jāmī, containing his prose as well as his poetical works, written by Muḥammad al Ḳawwām of Shīrāz. The scribe was engaged four years in the transcription of the volume, and finished it A.H. 963 (A.D. 1556). Formerly in the possession of the late Sir Gore Ouseley. Large folio.

G. An elegantly written, but often inaccurate manuscript of the Haft Aurang, illustrated with several paintings. Without date; but copied by Muḥammad al Ḳawwām, the writer of manuscript O. Formerly in the possession of the late Sir Gore Ouseley, Bart. Large folio.

VARIOUS READINGS OF EIGHT MANUSCRIPTS

OF THE

SALĀMĀN U ABSĀL.

In colligendis undecunque variis lectionibus curiosi esse voluimus, partim ut aliis aliquid inveniendi melius occasionem præberemus, partim ut varia corruptelæ exemplas quasi digito ostenderemus.—CANTERI IN LYCOPH. PROLEGOM.

COUP. HEMIST.

2. 1. عالم G. O. خوبان

5. 2. پر خون G. O. در خون

11. 1. عشوه ساز G. O. عشق باز

15. 2. درکار G. درگاه

19. 2. يكي جايم O. يكي جام

20. 1. تاچوآن كرد رهيده G. با توآن خيزد رميدهٔ
با تو آن گردد رهيده O.

.. 2. گويم G. گويا

21. 2. ازكه G. ازچه

26. 1. يمين G. زمين

36. 2. چون اين G. & O. اين چون

37. 1. اين من G. اي من

38. 1. اي خدا آن G. اي خدا دان

42. 1. بمن G. زمن

46. 2. زآن زمزم G. پر زمزم

54. 2. سهل و جبل A. سهل لجبل

56. 2. نزل نوايش G. خوان سخايش

57. 2. خلقي ازكم طاعتي G. خلقي از بي‌طاعتي
.. .. F. خلق باكم‌طاعتي

COUP. HEMIST.

58. 1. زين خوان نعم G. از خوان كرم

.. 2. سال قحط G. قحط سال

60. 1. رهي G. همي

60. 2. بنيل G. O. درآب

61. 1. قيمتي G. قيمت O. has
بود جاي قيمت

.. 2. نان G. آن

62. 2. بفخر G. بعزّ

63. 1. قرص F. روي

.. 2. مه آسا كاسته ني زكم‌خواري
G. has مه نا كاسته ني زكم‌خوردي
and O. مه نو كاسته

70. 2. چاكر, so O. Y. بندهٔ Some MSS. شاكر, which is, perhaps, the preferable reading.

72. 1. حكمش A. حكم

73. 2. خلق‌را G. O. ظلّ‌را

74.1&2. A. ايست ايست — O. هست هست / هست هست

COUP. HEMIST.

74. 2. آن را G. آن در

75. 1. هست چون این سایه عین سایه دار F. G. and O. have هست ازین رو سایه عین سایه دار

79. 1. بدین دعوي G. O. برین معني

80. 1. G. O. کز یسار و از یمین کان یسارم و یمین

89. 1. موکب, so O. S.; but A. F. X. مرکب

.. ib. بدار الخلد A. بدار الملك

92. 1. از خاك G. بر خاك X. سر خاك

.. 2. آبروي و در رهش O. آبرو رو در رهش

94. 1. خاك درش داد آبروي O. خاك درش را داد روي

.. 2. زو O. رو

96. 1. آب را O. باب را

99. 2. نام او گفتم همین مدحم بس است, so A. F; but O. نام او گفتن همین مدحش بس است

100. 1. تاجور X. نامور

101. 2. چو شعري X. چو مدحت O. چو دُرّي

103. 1. نامهٔ G. O. نامه را

104. 1. گفتش O. گفتا

106. 1. بملك و عدل G. and O. omit the copula.

108. 2. شهرت G. شهوت

109. 2. ذکرش A. F. ذهنش

COUP. HEMIST.

110. 1. برین G. O. بدین

112. 2. وصف G. عدّ

114. 1. ذکا این است دین وفا این است این G.

115. 1. یارم, so O. X.; but A. یارد

116. 1. نی G. نه

.. 2. مقتصر G. مختصر

.. ib. عجز G. عزّ

117. 1. اهل دل G. صاف‌دل

121. This couplet is omitted in G.

122. 2. ز اسرار دُین X. از سرّ این

128. 2. بر G. نی

129. 1. مصر و جلال G. مصر جلال

.. 2. رو O. ره

.. ib. کردند X. گردیده

131. 2. ما هذا بشر, so F. Y. X.; but O. ما هذا البشر

133. 1. اورا شه O. او شه را

.. 2. در, so F. X. Y. O. وز

.. ib. در زمانه باشد این بسیارکم S. در زمانه این بود بسیارکم

137. 2. تا قران قرنها G. تا فراق فرقدان

139. 2. بر A. F. در

141. 1. و عمر این G. عمر و این

143. 2. به پیري G. ز پیري

COUP. HEMIST.

147. 1. شود A. F. بود

148.1&2. { به است بهست } A. X.
{ به است نهست }
{ به است } G. F.
{ نه است }

150. 1. هم G. هان

.. ib. کُند G. قطع

.. 2. طواحن, so A. F. S; but O. and X. طواحين In A. the original reading has been altered to طواحي

.. ib. زآرد کردن X. راه کردن

152. 2. اصل S. میل

153. 1. و من G. وبن

155. 2. شیشه ناگشته S. شیشهٔ گشته

158. 1. مقتضاي G. اقتضاي

160. 2. حال ضعف G. ضعف حال

162. 1. نرمم G. O. مرهم

163. 1. در G. X. بر

.. 2. بخشد A. باشد

167. 1. گردد O. کرده

168. 1. شدن X. روي

169. 2. هستي X. سستي

181. 2. بر لبم G. بر دلم

174. 1. ياتي G. تاتي

COUP. HEMIST.

176. 2. جانها G. جانان

177. 1. خود O. دل

178. 2. خانهرا G. نامهرا

179. 1. هرکرا باشد S. Y. هرکه او باشد

180. 2. از صفات ذات A. E. F. have از صفات و ذات

181. 2. فکر اوست O. بکر اوست

183. 1. بود G. ليك

.. ib. دربایست S. دریاست

184. 1. میدان آن زین G. and O. have میدان زین را

2. مي دهم G. مي کنم

187. 2. ذکر X. مدح

188. 2. در G. بر

192. 1. کاي A. F. اي

193. 2. خواهدش حالي G. حاليش خواهد

194. 1. بلوح X. بموج

.. 2. پس تو X. پُس‌ماز تو

197. 1. نیست جز نامي ازو, so A. Y. X. &c.; but O. نیست نامي غیر ازو

198. 1. تا چشیدم, so A. F. O.; but S. X. Y. نا چشیده, which appears to be an equally good reading.

199. 2. بهر پیران X. همچو پیران

203 2. دست, so F. O.; S. X. Y. دستي

COUP. HEMIST.

204. 2. با گردن خود دست باز A. O.
خوردست S. باگردن خردست باز
Y. خود دست X. seems to
have با گردني خردست

205. 1. برد A. پرد

.. ib. پي Y. ني

.. 2. باد G. باده

206. 2. خاصّ O. خاصّه

.. ib. انسان X. ايشان

207. 2. مغلوب دشمن G. مغلوب و دشمن

.. ib. کم O. خود

208. 1. با دو صدٌ خرمن زر کامل عيار
با دو خرمن زر خرد کامل عيار O.
با دو خرمن از خرد کامل عيار G.

210. 1. جرعه G. جام

211. 1. نهد G. نهاد

215. 1. پاري, so G. and O. The ortho-
graphy of A. P. S. Y. is پارين

.. 2. برآن S. ازآن B. برين O. بدان

216. 2. مطمئن S. دايماً

217. 1. پشت A. F. S. پشتي

.. ib. بار G. بهر

.. 2. مشت A. مشتي

218. 2. از A. F. در

227. 2. بنائي O. تباهي

228. 1. سازکار با او S. سازکار او

COUP. HEMIST.

228. 2. بحکم او G. O. به او حکم

232. 1. کُند زاستقبال S. & F. کاندر استقبال

236. 2. يمن اين G. پيش ازين

238. 2 و آمدش F. آمدش

242. 2. بجام S. بجاي

244. 1. يمن G. آخر

245. 1. زين S. اين

246. 1. براهي A. F. براه

247. 1. نه S. ني

.. 2. بخاکش G. ز خاکش

249. 1. تا که A. F. تاگه

.. ib. سپاهي S. سپاه

.. 2. قفا, so A. G. O. S. X. Y. B. قضا

252. 2. زآسيب O. زآواز

254. 2. برآن G. درآن

255. 2. عمامه O. عمامي

256. 2. راحت, so A. F. Y.; but G. O. X. رحمت

257. 2. دستم زد و S. دستش زدم

259. 1. بسي O. کسي

259. 2. آزانها G. ازآن دُر

264. 1. خواب A. F. آب

269. 2. گرانمايه G. فرومايه

270. 2. سنگ برخارا شگاف و کوه کن S. has
(contrary to the measure)
سنگ بشکاف و خارا کوه کن

271. 1. ميکش O. بيشك

COUP. HEMIST.

272. 2. دست X. خود

.. ib. آنرا F. آنجا

273. 1. آن خاك زين گونه G. آن خاك را زينسان

274. 1. اعتقاد S. اعتماد

277. 1. گر Y. ور

.. 1. اندك, so F.X.Y. G.&O. have اندر, which is, perhaps, equally good.

277. 2. و هيچ, so F. X. G. & O. omit و.

281. 2. خلوت O. خلعت

282. 1. نرفته G. نرفتي

.. 2. نجسته G. نجستي

283. 1. بس G. بسي

287. 2. فرق نتواند ميان S. كي بداند نفعت و شان

288. 2. بسان ظلم عار G. بجاي عدل عار

290. 2. نه دين G. ز دين

291. 1. آمد O. آيد

.. 2. ازظلم دارد دور به S. ازظلم داربيش و به X. ازظلم دار به دينداري به

297. 2. يونان G. دوران

298.1&2. ساختن ساختش / ساختن ساختش } Y.

ساختند ساختند } A. & F. داشتش ساختش } O.

300. 1. شه O. شد

304.1&2. G. omits this couplet.

COUP. HEMIST.

306. 2. ماند O.S.X.Y.Z.; but A. F. گردد

308. 1. دستت, so S.X.Y.Z.; but A.F. دست

.. 2. ماني A. F. باشي

310. 2. بر سر G. در صف

311. 1. بهم كاران Z. بهمكان را

312. 2. خاصّه S. خاصّ

313. 2. شب در خانهٔ A. در شب خانهٔ

315. 1. خادمانش, so G. O. S. X. Y.; but A. خان و مانش

316. 1. سپهبد در عرب, so O. S.; but F. X. Z. have سپهدار عرب

.. 2. آمدم O. • آيدم

.. ib. نامهاي تو A. F. نامها امشب

317. 2. قهر so A. F. S. X. Y.; but G. & O. قتل

320. 1. بوّه به G. به بود

321. 2. باصل S. باهل

322. 1. آنكه G. آنچه

.. 2. دز G. وز

328. 2. پيش گيري شيوهٔ O. has پيش گيري پيشهٔ G. پيشه گيري پيشهٔ

324. 2. غرور و جهل O. S. F. غرور جهل

326. 1. هر G. آن

.. 2. ليك, so A. F. Y.; but O. X. S. Z. have نيك, which is, nevertheless, inadmissible on account of the rhyme.

COUP. HEMIST.

328. 1. پیش G. نزد

.. ib. شیخي O. Z. شخصي

331. 2. شوم, so A. F. S. X. Y.; but G. O. شود

333.1&2. In G. this couplet commences with the second hemistich.

.. 1. آري, so G. O. S. X. Y.; but A. and F. have آید

.. 2. داند G. بیند

335. 1. بهبود S. مقصود, the rhyme not permitting.

.. 2. رو دهد X. ره دهد Z. وا دهد

335.1&2. { مقصود / بهبود } G.

336. 1. حالي O. عالي

.. ib. برداشت G. بکشاد

337. 1. چین O. من

.. 2. غیبش F. غیبت

342. 1. صورت G. معني

346. 1. که F. Y. Z. کي A. کاي

347. 2. آزار, so G. O. S. X. Y. Z.; but A. F. کردار

350. 2. ني پسر ني G. نه پسر نه

353. 2. محرومي از فرزند, so O. S. X. Y. Z.; but A. F. محرومیء فرزند

354. 1. چشم عقل و علم G. چشم وعقل وهوش

356. 1. سیل S. میل

358. 2. خلاصي را, so A. F.; but G. O. S. X. Z. خلاصي زآن, which is, perhaps, the preferable reading.

360. 2. زآن S. Z. آن

365. 1. نفس G. نقش

366. 1. اینسان F. X. اینان G. & O. ایشان

369.1&2. { کرام / مدام } A. has { کران / بدان }

371. 1. زن A. آن

.. ib. ناقصي در عقل G. ناقص بي عقل

373. 1. بدانش G. باتش

376. 1. ششتر, so F. O. S. Y.; but A. X. Z. ششدر

.. 2. لکن, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. لگام

377. 2. توب, so F.; but Y. تُوب A. G. O. شرب

.. ib. ستر شب پوشش کي O. has the line thus: شرب زرکش شربت پوشش کي
S. has تار زرکش بر سر دوشش کي
X. for شرب has سرب
and, for سر پوشش .. شب پوشش G. has بر سر دوشش کي

378. 1. هم بوقت, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. خوش بوقت

380. 2. سیب از اصفهان G. X. سیب اصفهان

.. ib. اصفهان The orthography of Y. is اسپهان

COUP. HEMIST.

381. 1. فتد G. شود
.. 2. و هیچ G. and O. omit و
383. 2. ازلوح آن حرف X. آن لوح از حرف
388. 2. سرّ G. کار
391. 1. در نیاید G. and O. گر بیاید
.. 2. تا زاوّل من G. تا من از اوّل
392. 1. گر شه G. O. X. Z. کو چه
.. 2. نزد G. پیش
393. 2. زد دم و از حال خویش A. F. have زد دم از حال خوش و
395. 1. نآید, so A. F. S. X. Y. O. ماند Z. آید
.. ib. اي جوان G. این جوان
397. 1. داني, so F. S. X. Y. Z.; but O. داند
.. 2. فرمان G. نفرین
398. 1. کاي X. گر G. کي
399. 1. کرد دانا از حکیم G. کرد چون دانا حکیم
.. 2. شهوت زن را, so F. O.; but G. X. Y. Z. شهوت و زن را
400. 1. بدانش, so O. S. X. Y. Z. A. F. برایش
401. 1. نطفهرا Y. نطفهٔ
403. 2. نفحهٔ, A. F. S. Y.; but G. O. X. Z. نفخهٔ
404. 2. گشت A. F. شد
405. 1. بي‌وي, so F. O. S. X. Y. Z.; but A. از وي
406. 2. بي نور S. پر نور

COUP. HEMIST.

411. 2. جزو جزوش خوب بود و دلرباي O. has خوبرو و خوب بود و دلرباي
413. 2. مو, so G. S. O. X. Y.; but A. F. سو
.. ib. آویخته, so A. F. O. X. Y. Z.; but S. آمیخته
414. 2. براهش A. F. بپایش
415. 2. بر وي G. بودي
416. 1. زدوده S. زدیده
417. 1. کرده S. گردد
.. ib. نیم خواب, so A. F. S. X. Y.; but G. همچو آب
418. 1. گوشها نکته نیوش, so O. S. X. Y. Z.; but A. F. گوشهاي نکته نوش
.. 2. گوهر گفتاررا, so A. F. X. Y. Z.; but G. & S. گوهر گفتار او
420. 1. آن X. ز آن
.. 2. نیکو را S. نیکان را
424. 2. از O. وز
426. 1. از سیمش, so A. F. S. Z.; but G. O. X. Y. سیمین, which is, perhaps, equally good.
427. 1. بر تنش پستان چو آن صافي حباب S. بر تنش صافي دو پستان چون حباب for بر F. has از
430. 2. نهان G. نشان
431. 2. یابي S. نافي

COUP. HEMIST.

432. 1. دل G. وي

433. 1. از گل نسرين, so A. S. X. Y. Z.; but F. G. O. از گل و نسرين

.. 2. خسان, so A. O. S. Z.; but X. حيا Y. حيا, which appears to be an equally good reading.

.. ib. مستور O. دستور

434. 1. دست او G. دستانش

435. 1. آزردگان O. آزادگان, which is manifestly inadmissible on account of the rhyme.

.. 2. غفلت براز افسردگان, so S. Y. Z.; but A. براه افسردگان G. برآن زافشردگان F. غفلت براز پر از افسردگان O. X. is here the epithet of افسردگان. برازيدن being a word of rather rare occurrence, seems to have been misunderstood by copyists, and hence may have arisen the variety of readings.

437. 1. درون G. روان

.. 2. حنّايش The orthography of حنّا in some MSS., here, and in other passages, is حينا

438. 1. هرسر, A. F. S. X. Y. Z.; but O. درهر

439. 2. زحنّا منخسف G. هلال منخسف

440. 1. آراسته G. پيراسته

COUP. HEMIST.

441. 1. رسيد S. O. X. Y. have كشيد, which is, nevertheless, inadmissible on account of the rhyme.

443. 1. آن سرّ G. سرّ آن

444. 1. بآنجا برده G. بآن آورده

446. 2. هست رد A. G. دست زد, which is inadmissible on account of the rhyme.

449. 1. مرغان آبي, so A. G. S. X. Y. Z.; but F. مرغان و ماهي O. has the line thus:

هر طرف مرغابيء در آشناء

.. 2. از, so A. F. S. X. Y. Z.; but G. O. در

450. 1. دريائي, so A. F. S. X. Y. Z.; but G. and O. در جائي

.. 2. گردد G. كرده

457. 1. مشغوف A. معشوق

459. و G. در

460.1&2. G. omits this couplet.

.. 2. شهد O. مهد

461. 2. از هر كه غير G. از غير هركه

462. 2. جا در بصر G. در ديده جا

464. 2. بالاي G. بالين

469. 2. شدش, so G. S. O. X. Y. Z. A. F. شده

470.1&2. { بخوبي ماه رو / چون روي او } G. { چون ماه رو / چون ماه او }

COUP. HEMIST.

472. 1. شد يكي صد حسن او و آن صد هزار, so S. X. Z.; but O. شد يكي صد حسن و آن يك صد هزار, and A. F. Y. شد يكي صد حسن او ز آن صد هزار

473. 1. با Y. بر

.. ib. دل پسند A. and Y. have سربلند, which is inadmissible on account of the rhyme.

476. 2. منحرف X. منخسف

.. ib. گردد G. كرده

477. 1. زير X. زين

.. ib. منخسف X. منخنف

482. 1. سيب, so A. F. S. X. Y.; but O. Z. زير

485. 1. پشت ازو F. G. پشت او

.. ib. قدّ G. قدر

488. 2. بر A. F. در

493. 1. بحر O. X. بهر

495. 1. لعل O. لفظ

496. 2. خوش نويسان زآن G. خوش نويسان را

499. 2. نعم G. نظم

501. 2. حور پيكر A. F. ماه پيكر Z. خوب پيكر

505. 1. گه S. X. گر

.. 2. نيش را نيشكر, so O. S. X. Y. Z.; but A. F. نيش چون نيشكر

COUP. HEMIST.

508. 1. تار A. F. O. نار

509. 1. طفل G. عقل

514. 1. چون شاه اين G. كين شاهد

515. 1. نيم مست O. Z. نيز مست

518. 1. برکف, so A. F. Y. Z.; O. S. X. درکف

.. 2. زرين Z. زركش

519. 1. زنان جويان, so A. S. X.; F. Z. زمان جويان O. زبان گوياي G., for جويان, has جوياي

.. 2. حلقه بسته Z. خيمه كرده X. حلقه كرده

523. 2. سر بار A. هر بار

524. 2. وزه X. از

.. ib. بخت G. بار

525. 1. سوي اين Z. زير اين

530. 1. سپر مرغي Z. سه پر مرغي Y. (سه پر =) سه بر مرغي S. پر مرغي without سه

530. 1. پران G. بر آن

.. 2. X. has ره سپر كودي بهنجار ره سپردي گه بهنجارش

531. 1. سفر A. Z. صفر

532. 2. بوديش O. بود ريش

534. 1. در F. وز G. ور Y. (از =) ار

538. 2. وين O. زين S. چون

539. 1. بودي G. بردي

541. 1. جنب G. جيب

COUP. HEMIST.

542. 1. بسط G. بذل

.. 2. اورا A اوا ز

.. ib. فضل G. قبض

544. 2. فاقه G. دهر

545. 2. تگ زنان از بار او بگریختي

O. has يك زمان از باد وي نگريختي

S. & X. have (which seems best) تگ زنان از بار آن بگريختي

A. F. يك زمان از بار او نگريختي

Z. يك زمان از بار آن بگريختي

Y. تگ زنان از بار او بگريختي

تگ زنان, so S. X. Y.; but A. F. يك زمان O. Z.

ib. بار, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. باد

.. ib. او, so A. F. O. Y.; but S. X. Z. آن

547. 1. بهر A. بحر

548. 1. بر آن O. بآن F. در آن

.. ib. اقبال G. اقرار

551. 1. چندان آن صله Z. آن چندان صله

G. O. چند او صله

552. 2. بار بست, so A. G. F. S. Y.; but O. & X. باز رست, which seems equally good.

554. 1. تا دست, so A. F. S. X. Y.; but O. Z. تا شب

.. ib. بر بذل درم, so F. S. O. (the rhyme being lost) بر بذل و كرم

A. F. X. بر بذل و درم Z. بر بزم درم

555. 2. آستين O. آستان

556. 2. عتاب G. كتاب O. has the line thus: كرد مشفق داد آواز عتاب

557. 2. ملك O. كلك

559. 2. گو كم A. كم گو

565. 2. مجرم G. محرم

566. 1. با خويش در پيوسته

G. با خويشتن پيوسته

568. 2. گل و سنبل O. گل سنبل

571. 1. بعشقت O. Z. Y. ز عشقت

.. 2. گويد O. راند

572. 2. O. has گوهر وصف خسان

گوهر و وصف چنان

574. 1. هر O. مه

575. 1. وصف O. لطف

577. 2. عشقش, so O. S. X. Y.; A. F. عشق

579. 1. نازكي, so F. O. Z. Y.; but A. S. X. تازكي

580. 2. رسيدن شد بر آن, so A. F. Y.

S. رسيده آمد ازو G. رسيده

X. رسيدن را بر آن

.. ib. بدان G. بر آن

582. 1. ميوه بر شاخ G. O. ميوهٔ شاخ

.. 2. زو G. زآن

583. 1. شاهدي G. O. شاهد

COUP. HEMIST.

523. 2. کم نه زاسباب G. X. کم نه اسباب

587. 2. فرق G. غرق

.. ib. بافتي O. S. تافتي

589. 1. نهادي A. نهادن

.. 2. وسمه ز توز A. از وسمه توز

590. 1. بزنگاري G. زنگار

592. 1. دادي A. داد

.. 2. زدي بر وي O. ز دل بردي G. زدي

594. 1. گه O. گر

596. 1. گه O. گر

598. 1. بکاري, so A.O.X.Z.; Y. بکار G. نگاري

599. 1. نگارين A. نگار

602. 2. بر G. در

605. 2. نگردد, so O.S.Y.; Z. نگيرد

606. 1. جاي بر X. & Y. جاني بر

.. 2. دل يوسف S. X. Y. دل صوفي

O. دل صافي

607. 1. هيچ نقشي هيچ A. هيچ نقش و هيچ

O. has the line thus:

هيچ نقش و هيچ نيرنگي درو, the rhyme forbidding.

S. هيچ نقش و هيچ رنگي نه درو

F. هيچ نقش هيچ رنگي في درو

608. 1. چست وچيره دست G. آنگه چيره دست

X. وآنگه چيره دست

COUP. HEMIST.

611.1&2. { رو که تافت / از هر سو که تافت } so O.; but

Y. { رو بتافت / وز هر سو شتافت

A. { رو بتافت / هر سو مي شتافت

S. { رو بتافت / در هر سو که يافت

X. { رو که تافت / هر سوي که تافت

Z. { رو بتافت / رو هر سو که تافت

613. 2. شکّر کامي بکام او نهد

G. شکّرستاني بکام او نهد

O. alone, for کامي. has کافي

614. 1. بغيبش Y. زغيبش

616. 1. علم O. حلم

.. 2. عشرت O. عشوهٔ

617. 2. کشيدٌ O. گزيد

620. 1. عارض O. عارضش

.. ib. عيشش از ياد دهانش

O. has

عيش او هم از دهانش تنگ شد

624. 1. که S. کي

628. This couplet is omitted in O.

.. 1. آن G. از

COUP. HEMIST.

628. 2. آن A. از

629. 2. حوصله O. وصلهٔ

632. 1. آب شیرین گر O. S. کآب شیرین چون

633. 1. باشد, so A. F. O. Y. Z. G. ماند

.. 2. زآبشخور O. زآبشخورش

636. 2. فرّخ فال, so A. F. S. X. Y. Z.; but O. فرّخ بال G. فارغ بال

637. 1. آن A. از

641. 2. بپاي O. بسوي

644. 1. هر دو را X. هر کرا

.. 2. قلاوور O. قلاورز Y. قلادوز Z. قلادیر X. has the fine thus:

بانگ بوس آمد مرادش در کنار

In A. the original reading has been altered to:

زآنکه بودش آرزو شان در کنار

645. 1. بس که G. لب که

648. 2. میل پیوندي, so A. F. S. Y. Z.; but O. مهر و پیوندي Z. بند و پیوندي

650. 2. شکرخواب سحر X. سحرخواب شکر

653. 1. بستر O. has سیر

656. 1. زینت O. زحمت

.. 2. مسند G. بستر

658. 1. هم بدین S. بر همین

.. 2. چشم زخم دهر Y. زخم چشم دهر

for دهر G. & O. have خلق

COUP. HEMIST.

659. 1. ماه سال A. & X. have ماه و سال

O. has the line thus:

روز و هفته شد مه و هم سال سال

روز و هفته شد مه و هم سال سال G. &

.. 2. و ملال O. و وبال

660. 1. کآن A. کز

663. 2. صبحدم خود G. صبحدم را

665. 1. بار انتظار S. باز از انتظار

668. 1. مشت S. X. Z. مشتي

671. 1. شیر فام G. سبز فام

.. 2. تا G. • یا

672. 2. گیرم G. گردد

674. 2. چندین G. دیگر

679. 2. گردند شان G. کردند شاه

681. 1. گفتند G. راندند

688. 2. نآید F. G. X. نآمد

689. 1. با وي G. باري

693. 1. تاجم G. پایم

694. 1. رو O. ره

698. 1. تیر O. شیر

699. 1. نه X. به

.. ib. آهو وشان G. آسودگان

700. 1. روي S. شوي

.. 2. وز تن O. وز پيء

.. ib. فگن F. شکن

701. 1. نه S. X. به

COUP. HEMIST.

702. 2. بجاي O. بپاي X. ز پاي

703. 1. بنشستم A. O. X. ننشستم

705. 1. بدا A.F. هلا G. X. بدان, which, although incorrect, may confirm the reading بدا

.. 2. آب S. شاخ

706. 1. کند و شد, so S. Y. Z.; but A.F. O. X. کند شد

707. 2. جوهر G. گوهر

713. 1. در A. ور

.. ib. بر F. در

719. 2. تیز هوش G. سخت کوش

720. 2. آخرین A. آخر این

.. ib. کلك A. F. حرف

721. 1. از دفتر S. دفتر

738. 1. بود گفت A. F. گفت بود

739. 1. نفس و شهوتش A.F. نفس و شهوتم G. نفس شهوتش

744. 2. درگاه, so F. S. X. Y.; O. در راه

746. 2. بیرون از منست, so G. O. S. X. Y.; but A. F. بیرون منست

747. 1. عاقل X. فاعل

750. 1. راه مردي Y. راد مردي S. زاد مردي A.

751. 1. پاي از محنت O. پاي محنت

.. 2. آن G. ره

753. 1. نیك تنگ G. تنگ تنگ

COUP. HEMIST.

754. 1. آنجا G. زآنجا

757. 1. زینجا رها A. F. زینجا خطا

.. ib. نگذاریش O. S. Y. مگذاریش

759. 1. خیز A. F. جبر

760. 2. بر A. F. در

761. 1. کش A. X. کز

762. 2. بیمار A. F. تیمار

765. 1. بکند O. S. X. نکند

.. 2. در درونش او A. در درون او

768.1&2. G. { شد گشت / شد گشت }

770. 2. از G. جزء

774. 2. لیك G. تنگ

776. 2. وقت A. F. گاه

781. 1. ز هجران A. F. چو زندان

790. 2. از آنجا G. از آنها

794. 1. هر سو G. بر جا A. F. هر جا

.. 2. نیل دیبه را A. نیلي دیبه را F. پیهٔ دنبه را

795. 1. بجنبیدي Some MSS. بخسپیدي

.. 2. ماه و خور A. جوزهر

801. 1. ز تیر G. چو تیر

.. 2. تیز تر بر میگذشت G. تیز پر تر میگذشت

802.1&2. G. { راندند راندهٔ اند / ماندند ماندهٔ اند }

COUP. HEMIST.

802. 2. ز زورق G. ز رونق

805. 2. شاخ G. تاج

807. 2. وز G. در

810. 1. بار دستش G. باد دستي

.. 2. شمار G. نثار

812. 1. اندر G. چون در

813. 2. خوب G. خوبش

817. 2. بيمار G. تيمار

819. 2. رنج G. زخم

823. 2. هر دو ميبردند روز خود بشب

G., from a preceding couplet, has ;

هر نفس از چشمه ساري خورده لب

824. 2. وز G. در

827. In F. & G. this couplet occurs between couplets 823 and 824.

831. 1. دو صد G. & O. دو سه

.. 2. و بار G. ديّار

833. 2. تا ابد نظّارهٔ رويش كنم

G. has قبلهٔ دل طاق ابرويش كنم

834. 1. نظّاره G. انديشه

836. 2. در وي G. مي در

840. 2. پرده G. بوده

.. ib. گيتي G. مشكل

843. 1. تا در G. چون بر

844. 2. G. در

846. 2. هيچشان غم في براي

COUP. HEMIST.

G. has هيچ غم في شان براي

847. 2. بديشانش G. برايشانش

850. 1. A. and G. omit و

852. 1. جانشان, so O. G. S. X. Y. Z.; but A. F. حالشان

.. 2. جايشان X. جامشان

854. 1. گر G. كه

.. 2. و افكند G. افكند

855.1&2. { آمده آمدست / آمده آمدست } G.

861. 1. بيچارهٔ جان پر G. جان پر اميد و پر

.. 2. با G. بر

862. 2. بر F. در

863. 2. غيرتش O. عزّتش G. عشرّتش

865. 2. ضلالت G. جهالت

.. ib. روي دل واپس A. روي دل را پس

869. 1. گذاشت O. گماشت

874. 1. نبود G. چه بود

875. 1. چه محنت O. چه بيني G. چه معني

876. 1. شد چو, so O.S.Y.Z.; A.F. چون شد

877. 1. بدو G. برو

.. ib. آن هست G. هست آن

881. 2. او ور F. و گر

883. 2. جزم ميدانش G. دست ازو بگسل

885. 1. گر هي G. گرچه مي

.. ib. آغاز A. F. ز آغاز

COUP. HEMIST.

888. 2. لطف از مهر G. مهر از لطف

.. 2. دوشش S. دستش

895. 2. سلك G. ملك, the rhyme not permitting.

899. 1. شاهي F. حكمت

.. 2. حكيم O. كريم

901. هرگهش A. F. نيست كش

904. 1. آنچه در هر جا O. S. آنكه در هر چار

.. 2. شود G. O. دهد

.. ib. شاهد F. شاهش

912. 2. در قضاي G. در فضاي

914. 2. آتشي در پشته وكوه او فگند, so A. S.X.Z.; but Y. for در پشته وكوه has از پشتهٔ كوه, & G. در پشتهٔ كوه, O. has the hemistich thus:

آتش اندر پشتهٔ هيزم فگند

916. 2. بر A. F. در

918. 1. غش بر زر A. غش پر زر F. زر پرغش

.. 2. خالص S. Y. سالم

919. 1. مغشوش O. معشوق

920. 1. يزدان G. مردان

923. 1. منافق پيشهٔ O. منافق شيوهٔ

.. 2. دين O. اين

927. 2. هين ببين O. هان ببين S. مي ببين

تو ببين X. هين پس اين Y.

.. ib. نور G. O. مرد

COUP. HEMIST.

928. 1. سوخت چون خاشاك و خس

سوختن چون خار وخس G.

.. 2. وآنچه O. زآنچه

.. ib. بود G. ماند

930. 2. پي بر پي O. پي در پي

932. 1. گر بر آرد A. F. گربدارد G. كرچه دارد

935. 2. چون خس S. خرمن

942. 1. بنشست G. ننشست

.. ib. سنگش O. سنگين

.. 2. كامل عيار G. صاحب عيار

943. 1. ازو O. از آن

952. 2. در صد; so F. O. S. X. Y.; but G. صد در. A. had, originally, صد در, which has been altered to در صد. Z. has در صد رشاد

953. 1. هر دو ما با يكدگر, so A. S. X. Z.; but O. هر دو يار يكدگر

This couplet is omitted in G.

954.1&2. A. & F. { كرد / كرد } { بود / بود }

956.1&2. G. { نيست / نيست } { مي / مي }

960. 1. از O. وز

961. 2. مست خواب G. پر ز خواب

962. 2. آغاز G. آهنگ

964. 1. گشت A. Z. شد

COUP. HEMIST.

946. 2. ماند خاطر از خیال او پُرم
ماند از خاطر خیال او پرم S. has

965. 2. بر سر من اشتلم A.F. بر سرم این اشتلم

967. 1. گم کرده را G. گم گشته را

.. ib. دریافتي A. F. وا یافتي

.. 2. بیچاره S. آواره

968. 1. از ایشان همچنین S. از ابسال اینچنین

.. 2. بود G. O. ماند

969. 2. زآن غم فتاده G. افتاد از آن غم

971. 2. ضمیر G. زبان

.. ib. نا X. تا

.. ib. غم, so G. O. S.; but A.R.X.Y.Z. هم

972. 2. عجب O. دروغ

974. 2. ابر G. اندر

976. 1. کس آزادي G. کسي دوري

979. 2. زخم رنج و غم A.F. زخم درد و غم
درد و رنج و غم O.

979. 1. چو دید O. ندید

981. 1. آن G. بر

.. ib. دانا S. والا

982. 2. روشن O. روئین

984. 2. وقت Y. وقف G. صرف

987.1&2. ام ایم / ام ایم O.

988. 1. دانا آن S. آن دانا

.. 2. راه O. راي

COUP. HEMIST.

989. 1. نشکند O. بشکند

.. 2. و آید G. O. آید

995. 2. خوب و زیبا G. عذب دریا O. omits و

996. 1. دانا بي لجاج و بي ستیز
داناي لجاج و بي ستیز Z.

997. 2. دانائي G. نا دانان

998. 2. رافت او مستقیم G. راحت او مستقیم

1001. 1. جان, so A.F.Y.; but O.S.X.Z. جام

1002. 2. از A. وز G. در

1004. 1. داشتي A. ساختي

1005. 2. بسرحدّ S. بصحراي

1007.1&2. شدي شود / شدي شود A. F.

1009. 1. جمع G. بزم

.. 2. پیش او حسن G. پیش حسن او

1011. 1. نیست از وي در غنا کس تیزتر
G. has, instead of this line,
سرو قدّش هر زمان نو خیزتر
For در وي از غنا O. has از وي در غنا

1113. 2. میلي بوي G. میل قوي

1017. 1. ضمیر O. درون

.. 2. شد بر وي O. بر وي شد

1018. 1. فاني G. خامي

.. 2. عیش G. عشق

1024. 2. پاي او تخت O. پاي تخت او
پایهٔ تخت G.

COUP. HEMIST.

1025. 2. نشاند G. بخواند

1030. 2. زير پاي اندر O. زير پا از زر

1033. 1. مي O. و Y. بي X. ني

1034. 2. حاجت O. غايت

1035. 1. عقل ودين اندوزرا O. عقل دين اندوزرا

1036. 1. كشته زار O. كِشت زار

1037. 2. گردد G. گيرد

1038. 1. آنچه خود داني روش مي كن بر آن

آنچه داني پي روي ميكن بآن A.

For آنچه O. has هرچه

For پي روي Y. has پيروش

For بر آن G. has در آن

.. 2. آنچه G. وآنچه

1039. 2. بين كه چون ميگيري و چون ميدهي

به كه چون كيري و يا چون ميدهي G.

For و چون ميدهي O. has :

برون و ميدهي

1043. 1. از O. در

1045. 1. راههاي O. رايهاي

.. 2. آئين G. دستور

1046. 1. و تو G. تو

1047. } G. omits these couplets.

1048. }

1048. 1. ني كه از تو عدل F. ني كه از عدل تو

X. زنگ, so O. ني كه نور عدل.

Other MSS. رنگ, but زنگ is probably intended.

COUP. HEMIST.

1050. 2. وز F. G. از

1051. 2. پاسبان X. با شبان A.O.S.Y. يا شبان

1053. 2. گر بر گرگ O. سگ بر گرگ

1054. 1. سر بزرگ A. F. بس بزرگ

1055. 2. بايد G. باشد

1057. 2. حقّ خود O. حقِ خود را

1059. 1. بر G. با

1060. 2. كينه كش از S. كينه كشِ هر

1062. 2. خوي Altered in F. to جويد

.. ib. خوي او ز آلودگي پالودگي G. O.

1063. 2. رنج O. ذبح

.. ib. كاري را O. گاوي را

1069. 1. سعادت O. سعايت G. سياست

1070. 2. كو G. O. گر

.. ib. ده خود دور نيست O. ده خودرا دوست

1071. 1. حفظ كافي چون چنين

خطّ A.F.S.X. خطّ او چون اينچنين G.

1073. 2. دينار S. دينات

1075. خود نا تمام O. خود را تمام

1078. 2. بسترّ O. بستر

1080. 1. از G. آن ; and for مراد G. چو داد

1082. 2. دامن در G. دامان را

1084. 2. گوش باش و هوش شو

هوش باش و گوش شو O.

1085. 2. عقل اوّل را مقدّم, so G. O. S. Y. ;

but A.F.X.Z. عقل را اوّل مقدّم

COUP. HEMIST.

1086. G. omits this couplet.

.. 1. نکته دان O. خرده دان

1088. 2. گیتي A. عالم

.. ib. کثیف G. کفیل

1090. 1. بذات و فعل O. omits و

.. 2. کرد بي پیوند از اینها A. omits از
کردهٔ پیوند اینها X.

1093. 2. و A. از

1094. 1. شاهي او آراستست
شاهيء او راستست O.

.. 2. شهر S. شاه

.. ib خاستست A.O.S. have خواستست;
but this orthography is often
found when خاستن is intended.

1095. 1. در O. بر

1096. 2. دانا را O. بالا را

1097. 2. جسم S. و جسم G. has the line
thus:
زادهٔ زین علّت پيءٔ پیوند جسم

1101. 1. و جان O. omits و

.. 2. نام S. کام

1102. 2. جز بخیر A. بمرگ G. has the line
thus:
جز بخیر از صحبت آن همسرند

1103. 2. در وصال هم O. وز وصال هم

1104. 2. لجهٔ G. شهوت

COUP. HEMIST

1107. 1. باشد آن تاثیر سنّ انحطاط
باشد آن تاثیر شیب و انحطاط F.
The reading of A. has been
altered to
باشد از تاثیرش آن سر انحطاط

.. 2. طي شدن آلات شهوت را بساط
طي شدن احوال شهوت انبساط O.

1108. 1. محبوس A. محبوب

.. 2. فرو ماندن F. فرو مانده

1112. 1. آن A. F. زآن

.. 2. حیوانئ, so A. F. S. X. Y.; but G.
نفساني O.

1115. 2. رهید O. رمید

1120. 1. هم برین اجمال کار این O. has
هم برین اعمال کاري این

1123. 2. کن A. زین

1124. 1. آنچه O. زآنچه

1125. 1. وقت A. O. وقف

.. ib. نفس و نفس X. omits و O. has
نقش نفس

.. 2. نفس را دار این نفس
For نفس خود را این نفس X.
دار, A. F. Y. have دان

1126. 2. کن O. گو

.. ib. دعاي مدحت A. دعا و مدحت

كتاب

سلامان و ابسال

از تصنيفات

افضل الشّعراء و املح البلغاء

مولانا عبد الرّحمن الجامي

كه بجدّ و جهد اضعف العباد

فارْبس فلْكنر

در مدينهٔ محروسهٔ لنْدن

انطباع يافت

در سنهٔ ۱۲۶۶ هجري مطابق سنهٔ ۱۸۵۰ عيسوي

بدار الطّباعهٔ وِلْيَم واطْس

کتاب
سلامان و انبسال
من منظومات
مولانا جامی

بسم الله الرحمن الرحيم

اي بيادت تازه جان عاشقان زآب لطفت تر زبان عاشقان
از تو بر عالم فتاده سايهٔ خوبرويان را شده سرمايهٔ
عاشقان افتادهٔ آن سايه اند مانده در سودا از آن سرمايه اند
تا ز ليلي سرّ حسنت سر نزد عشق او آتش بمجنون در نزد
تا لب شيرين نكردي چون شكر آن دو عاشق را نشد پرخون جگر
تا نشد عذرا ز تو سيمين عذار ديدهٔ وامق نشد سيماب بار
گفت وگوي حسن وعشق از تست وبس عاشق و معشوق نبود جز تو كس
اي بپيشت حسن خوبان پردهٔ تو بپرده روي پنهان كردهٔ
پرده را از حسن خود پروردگي مي دهي زآن دل برو چون پردگي
بس كه روي خوب تو با پرده ساخت پرده را از روي تو نتوان شناخت
تا بكي در پرده باشي عشوه ساز عالمي با نقش پرده عشق باز
وقت شد كين پرده بكشائي ز پيش خالي از پرده نمائي روي خويش
در تماشاي خودم بيخود كني فارغ از تمييز نيك و بد كني
عاشقي باشم بتو افروخته ديده را از ديگران بر دوخته

اي در اطوار حقايق سير تو نيست در كار خلايق غير تو
گر چه باشم ناظر از هر منظري جز تو در عالم نبينم ديگري
جلوه‌گر در صورت عالم توئي خرده دان در كسوت آدم توئي
در حريم تو دوئي را بار نيست گفت وگوي اندك و بسيار نيست
از دوئي خواهم كه يكتايم كني در مقامات يكي جايم كني
تا چو آن كُرد رهيده از دوئي اين منم گويم خدايا يا توئي
گر منم اين علم و قدرت از كجاست ور توئي اين عجز و پستي از كه خاست

حكايت آن كُرد كه در انبوهي شهر كدوئي در پاي خود بست تا خودرا گم نكند

كُردي از آشوب گردشهاي دهر كرد از صحرا و كوه آهنگ شهر
ديد شهري پر فغان و پر خروش آمده ز انبوهيء مردم بجوش
بيقراران جهان در هر مقر در تگ و پو بر خلاف يكدگر
آن يكي را از برون عزم درون وآن دگررا از درون ميل برون
آن يكي را از يمين رو در شمال آن دگر سوي يمين جنبش سگال
كُرد مسكين چون بديد آن كار و بار از ميانه كرد جا بر يك كنار
گفت اگر جا در صف مردم كنم جاي آن دارد كه خودرا گم كنم
يك نشانه بهر خود نا كرده ساز خويشتن را چون توانم يافت باز
اتّفاقاً يك كدو بودش بدست آن كدو بهر نشان بر پاي بست
تا چو خودرا گم كند در شهر و كو باز يابد چون به بيند آن كدو
زيركي آن راز را دانست زود در پيش افتاد تا جائي غنود

آن کدو را حالي از وي باز کرد | بر تن خود بست و خواب آغاز کرد
کُرد چون بیدار شد دید آن کدو | بسته بر پاي کسي پهلوي او
بانگ بر وي زد که خیز اي سست‌کیش | کز تو حیران مانده ام در کار خویش
این منم یا تو نمي دانم درست | گر منم چون این کدو بر پاي تست
ور توئي این من کجایم کیستم | در شماري من نیایم چیستم
اي خدا آن کُرد بي سرمایه ام | از همه کُردان فروتر پایه ام
ده ز فضلت رونقي این کُرد را | کن ز لطفت راوقي این دُرد را
تا ز هر آلایشي صافي شوم | اهل دیرا شربت شافي شوم
جامي آسا یک بیک را شاد کام | خم خم ار نبود رسانم جام جام
ور بمن این مکرمت باشد بدیع | خواجهٔ کونین را آرم شفیع

نعت خواجهٔ که طوق بندگیش رِبقهٔ گردن سربلندان است و داغ غلامیش نشان دولت ارجمندان

خواجهٔ کِش خیل شاهان بنده اند | حلقهٔ حکمش بگوش افگنده اند
مقبلان را قبلهٔ جان روي اوست | کعبهٔ امّید خاک کوي اوست
کویش آمد کعبهٔ هر محرمي | کعبه را نبود گزیر از زمزمي
زمزم آن چشمهاي پر نم است | آبروي عارفان زآن زمزم است
نعرهٔ زمزم فشانان از غمش | نالهٔ گردونچهاي زمزمش
کعبه بي وي از بتان پر سنگ بود | بر خداجویان حریمش تنگ بود
سعي او از بیخ و بن برکند شان | در بیابان عدم افگند شان

شارع دین پاك گشت از سنگ لاخ بر خدا جویان شد آن میدان فراخ
شد قدمگاه خلیل او را بكام عالي از یمن قدومش آن مقام
بر حجر نام یمین الله نهاد بر یمین الله بحرمت بوسه داد
دست كم دادست در روي زمین هیچ كس را دستبوسي اینچنین
مرورا رو در صفا بوْد از ازل سعي او مشكور در سهل و جبل
نسخهٔ كونین را دیباچه اوست جمله عالم مفلس اند و خواجه اوست
طعمه از خوان عطایش میخوریم زلّه از نزل نوایش مي بریم
خلقي از كم‌طاعتي در خشك سال از كفش دارند امّید نوال
هركه چیند ریزه از خوان كرم از گزند قحط سال اورا چه غم

حكایت آن غلام نخوت كیش كه بواسطهٔ مكنت خواجهٔ خویش از محنث قحط و تنگ سالي بي‌باك بود و لا ابالي

در دیار مصر قحطي خاست سخت كز فزع هركس بنیل انداخت رخت
چون بسوي نان رهي نشناختند رخت هستي را بنیل انداختند
بود چون جان قیمتي هر تاي نان نان همیگفتند و میدادند جان
بخردي زیبا غلامي را بدید كو بفخر و ناز دامن بر كشید
طلعتي چون قرص خور آراسته ني ز كم‌خواري مه آسا كاسته
تازه روي و خنده ناك و شادكام هر طرف چون شاخ خرّم در خرام
بخردش گفت اي غلام از فخر و ناز چند باشي سركش و گردن فراز
از غم نان عالمي خوار و دژم تو چرائي اینچنین فارغ ز غم

گفت بر سر خواجهٔ دارم کریم — هستم از انعام او غرق نعیم
خوان پر از نان خانه اش پرگندم است — نام قحط از خان و مان او گم است
چون نباشم خرّم و شاد اینچنین — وز گزند قحط آزاد اینچنین

در مدح پادشاه دین پناه ظلّ الله في الارضین علي مفارق الضّعفاء والمساکین خلّد الله تعالي سلطانه

در خم این گنبد عالي اساس — چیست شغل چاکر منعم شناس
در مقام شاکري بودن مقیم — بر گرمهاي جهاندار کریم
آن کرم خاصّه که حکمش شاملست — وآن وجود پادشاه عادلست
شاه عادل نیست جز ظلّ الهٰ — خلق را ظلّ الهٰ آمد پناه
هرچه ذات شخص از آن پیرایه است — پیش دانا مثل آن در سایه است
هست چون این سایه عین سایه دار — هان و هان تا ننگري در سایه خوار
سایه عکس ذات صاحب سایه است — وز صفات ذات او پرمایه است
هرچه در ذاتش نهانست از صفات — باشد از سایه هویدا در جهات
از شکوه خسروان کامگار — میشود فرّ الهي آشکار
ور برین دعوي ترا باید گواه — رو نظر کن در شه عالم پناه
شهریاري کز یسار و از یمین — عرصهٔ ملك جمش زیر نگین
شاه یعقوب آن جهانداري که هست — با علوّش ذروهٔ افلاك پست
ملك هستي فسحت میدان او — گوي گردون در خم چوگان او
خاك نعل رخش او بوسد هلال — پشت کوژ او برین معنیست دال

بر سر این طارم دور از گزند قدر او زین خاکبوسي شد بلند
دست او رسم کرم را تازه کرد جود حاتم را بلند آوازه کرد
نام او دیباچهٔ دیوان عدل حکم او سنجیدهٔ میزان عدل
نور عدلش در شبستان عدم کرده حبس ظلمت ظلم و ستم
شد ز حسن خُلق مشهور زمن هست میراث وي این خلق حسن
والدش موکب بدار الخلد راند از وي این خلق حسن میراث ماند
پایهٔ از تخت او چرخ کبود تاجداران پیش تختش در سجود
پیش تختش کس ز سجده بر نتافت هرکه سر بر تافت از وي سر نیافت
سروري سر خاك راهش کردنست آبرو رو در رهش آوردنست
هرکرا سر در ره او خاك شد خاك او تاج سر افلاك شد
هرکرا خاك درش دُاد آبروي شد هر آب رو بچشمش آب جوي
مدح او خواهم که گویم سالها یابم از مدّاحیش اقبالها
لیك کوته میکنم این باب را مختصر مي سازم این اطناب را
جِرم خورشید از افق گشته بلند عالمي از پرتو او بهره مند
نیست حدّ ذرّهٔ بي دست و پاي تا بمدح او شود دستان سراي
مدح او گفتن نه حدّ هرکس است نام او گفتم همین مدحم بس است

حکایت آن شاعر که دعوئ مدّاحيء شاه کرد و نامهٔ مختصر بر نام شاه پیش آورد

شاعري شد پیش شاه نامور کاي ز رفعت سوده بر افلاك سر

در مديحت تازه شعري گفته ام گوهري روشن چو دُرّي سفته ام
گرچه خلقي درّ مدحت سفته اند اينچنين مدحي ترا كم گفته اند
نامهٔ آنگه بدست شاه داد كرده نام شاه و بس در وي سواد
شاه گفتش كاي تهي از عقل و هوش به كه باشي از چنين مدحي خموش
نيست نقش نامه ات جز نام و بس ذكر نام كس نباشد مدح كس
ني بملك و عدل وصفم كردهٔ ني حديث تخت و تاج آوردهٔ
دور ازين اوصاف چون نامم بري آن نباشد شيوهٔ مدح آوري
گفت شاها تو بدين فرخنده نام يافتي كز شهرت باوصاف كرام
هر كه خواند نام تو يا بشنود جز بدين اوصاف ذكرش كي رود
چون بود نامت برين اوصاف دال دفتري باشد ز اوصاف كمال
گرچه حرفي غير ازين مذكور نيست مدح تو گر خوانم آن را دور نيست

اظهار عجز از استيفاي ثنا كردن و دست تضرّع باداي دعا بر آوردن

شاه را فضل و هنر بيحد بود وصف آن كي طاقت بخرد بود
به كه اكنون اعتراف آرم بعجز نعرهٔ اقرار بردارم بعجز
پيش ارباب ذكا اين است دين سرّ لا احصي ثنا اينست اين
چون ثنايش را نمي يارم شمار به كه گيرد بر دعا كارم قرار
ني دعائي كآيد از هر سست راي مقتصر بر عزّ و جاه اين سراي
بل دعائي چون دعاي اهل دل بر كرمهاي الهي مشتمل
هم نشاط و كامراني آورد هم حيات جاوداني آورد

شاه را روي دل اندر دين کند | دولت دين داريش آئين کند
شغل او بر موجب فرمان شود | تخم دولتهاي جاويدان شود
تا بود اين طارم نيلوفري | جلوه گاه آفتاب خاوري
تخت شاهي جلوه گاه شاه باد | خاطرش زاسرار دين آگاه باد
بادش از فضل ازل هر دم مدد | تا شود شايستهٔ ملك ابد
نيکخواهانش ز هر آفت سليم | بر طريق نيکخواهي مستقيم

انتقال بمدح گوهر کان فتوّت و مشيّد ارکان اخوّت والیء ملك جاه و جمال يوسف مصر فضل و افضال اعزّ الله تعالي انصاره وضاعف اقتداره

نيکخواهي خاصّه کورا ياور است | گشته پيدا با وي از يك گوهر است
کرده جا در سايهٔ اقبال او | سايه وار افتاده در دنبال او
هر کجا آن آفتاب اين پرتو است | هر کجا آن پيشوا اين پيرو است
گرچه بر مهد خلافت زاده است | بر خلافش يك قدم ننهاده است
والیء مصر جلال و احتشام | بود از آن رو يوسفش کردند نام
رشك يوسف طلعت زيباي او | چون زليخا عالمي شيداي او
هر که مي آرد رخش را در نظر | مي زند گلبانگ ما هذا بشر
گرچه هست او يك برادر شاه را | هست با صد جان برابر شاه را
آمد او شه را برادر يار هم | در زمانه باشد اين بسيار کم
گفت با دانشوري آن ساده مرد | کاي بدانش نزد هر آزاده فرد
بازکن زين نکتهٔ پوشيده پوست | که برادر به بود يا يار و دوست

گفت نبود پیش دانا هیچ چیز زآن برادر به که باشد یار نیز
بر سر گردون خدایا ماه و سال تا فراق فرقدان باشد محال
این دو اختر را بهم تابنده دار بر سریر مکرمت پاینده دار

در صفت ضعف و پیری و سدّ باب منفعت گیری از مشاعر و قوا و جوارح و اعضا

عمرها شد تا درین کاخ کهن تار نظمم بسته بر عود سخن
هر زمان از نو نوائی میزنم دم ز دیرین ماجرائی میزنم
رفت عمر و این نوا آخر نشد کاست جان وین ماجرا آخر نشد
پشت من چون چنگ خم گشت و هنوز هر شبی در ساز عودم تا بروز
عود ناساز است و کرده روزگار دست مطرب را ز پیری رعشه دار
نغمهٔ این عود موزون چون بود لحن این مطرب بقانون چون بود
وقت شد کین عود را خوش بشکنم بهر بوی خوش در آتش افکنم
خام باشد عود را ناخوش زدن خوش بود در عود خام آتش زدن
بو که عطر افشان شود این عود خام عقل و دین را زو شود خوشبو مشام
عقل و دین را تقویت دادن بهست زآنکه این تن روی در سستی نهست
رخنها در رستهٔ دندان فتاد کی توان بر خوردنی دندان نهاد
هم قواطع از بریدن کُند گشت هم طواحن زآرد کردن درگذشت
خوردنم می باید اکنون طفل سان نان خائیده بدندان کسان
قامتم شد کوژ و ماندم سر به پیش گشته ام مایل بسوی اصل خویش

مادرم خاکست و من طفل رضیع — میل مادر نیست از طفلان بدیع
زود باشد کآرمیده ز اضطراب — در کنار مادر افتم مست خواب
از دو چشم من نیاید هیچ کار — از فرنگي شیشه نا گشته چهار
درد پا تا گشت همزانوي من — شد پس زانو نشستن خوي من
پاي من در خاستن باشد زبون — تا نگردد ساعدم تن را ستون
این خللها مقتضاي پیریست — واي آن کو مبتلاي پیریست
هر خلل کز پیري افتد در مزاج — نیست مقدور طبیب آن را علاج

حکایت آن پیر هشتاد ساله که پیش طبیب رسید و از وي علاج ضعف خود پرسید و جواب دادن طبیب که علاج تو آنست که جوان شوي و از هشتاد چهل واپس روي

کرد پیري عمر وي هشتاد سال — از حکیمي حال ضعف خود سؤال
گفت دندانم ز خوردن گشت سست — نآید از وي شغل خائیدن درست
چون نگردد لقمه نرمم در دهان — هضم آن بر معده مي آید گران
هضم در معده چو باشد نه تمام — قوّت اعضا چه سان بخشد طعام
منّتي باشد ز تلو بر جان من — گر بري این سستي از دندان من
گفت با آن پیر دانشور حکیم — کاي دلت از محنت پیري دو نیم
چارهٔ ضعفت پس از هشتاد سال — جز جواني نیست و آن باشد محال
رستهٔ دندان تو گردد قوي — گر ازین هشتاد چل واپس روي
لیك چون واپس شدن مقدور نیست — گر باین سستي بسازي دور نیست

چون اجل از تن جدائي بخشدت از همه سستي رهائي بخشدت

در سبب نظم كتاب و باعث عرض اين خطاب

ضعف پيري قوّت طبعم شكست راه فكرت بر ضمير من به بست
در دلم فهم سخن داني نماند بر لبم حرف سخن راني نماند
به كه سر در جيب خاموشي كشم پا بدامان فراموشي كشم
نسبتي دارد بحال من قوي اين دو بيت از مثنويء مولوي
كيف ياتي النّظم لي والقافيه بعد ما ضاعت اصول العافيه
قافيه انديشم و دلدار من گويدم مندیش جز ديدار من
كيست دلدار آنكه دلها دار اوست جمله جانها مخزن اسرار اوست
دارد او از خانهٔ خود آگهي به كه داري خانهٔ او را تهي
تا چو بيند دور ازو بيگانه را جلوه‌گاه خود كند آن خانه را
هر كرا باشد ز دانش بهره مند غير ازين معني كجا افتد پسند
ليك شاهان نيز اورا سايه اند از صفات ذات او پرمايه اند
ذكر ايشان در حقيقت ذكر اوست فكر در اوصاف ايشان فكر اوست
لاجرم با دعويء تقصير من مدحت شه شد گريبان گير من
ليك مدحش را درين ديرينه كاخ بود در بايست ميدان فراخ
مي كنم ميدان آن زين مثنوي مي دهم آئين مدحش را نوي
ور نه بودم مثنويها ساخته خاطر از امثال شان پرداخته
خاصّه نظم اين كتاب از بهر اوست مظهر آيات لطف و قهر اوست

تا چو تقریبي شود انگیخته باشم اندر ذکر او آویخته
در ثنایش نغز گفتاري کنم در دعایش ناله و زاري کنم
چون ندارم دامن قربش بدست بایدم در گفت وگوي او نشست

حکایت مجنون که در بادیه از انگشت قلم کرده بر تختهٔ ریگ چون رمّالان رقمي میزد گفتند این نوشتن چیست و این نوشته از براي کیست گفت این نام لیلیست که بنوشتن آن میسازم چون او بدست نیست با نام او عشق میبازم

دید مجنون را یکي صحرا نورد در میان بادیه بنشسته فرد
ساخته بر ریگ ز انگشتان قلم میزند حرفي بدست خود رقم
گفت کاي مفتون شیدا چیست این مي نویسي نامه سوي کیست این
هرچه خواهي در سوادش رنج برد تیغ صرصر خواهدش حالي سترد
کي بلوح ریگ باقي ماندش تا کسي دیگر پس از تو خواندش
گفت شرح حسن لیلي میدهم خاطر خود را تسلّي میدهم
مي نویسم نامش اوّل در وفا مي نگارم نامهٔ عشق و وفا
نیست جز نامي ازو در دست من زآن بلندي یافت قدر پست من
تا چشیدم جرعهٔ از جام او عشقبازي میکنم با نام او

گفتار در موفّق شدن جناب خلافت‌پناهي باجتناب از بعضي مناهي وفّقه الله سبحانه للتّقوي والمغفرة في الدّنيا والآخرة

حبّذا شاهي كه در عهد شباب شد ز توبه همچو پيران بهره ياب
گرچه از باده لب آلود از نخست زآن بآب توبه آخر لب بشست
جام مي با آن همه آب طرب مانده دور از مجلس او خشك لب
خم گرفته معده خالي از حرام گوشهٔ چون زاهدان نيكنام
گشته محروم از حريم بزم او دست افندر سر بصد حسرت سبو
گرچه بودي زو صراحي سرفراز مانده زآن با گردن خود دست باز
كي برد پيمانه سوي بادهٔ پي باد پيمائيست زين پس كار وي
جمله حيوانات را چشم است و گوش خاصّ انسان باشد و بس عقل و هوش
دشمن هوش است مي اي هوشمند دوست را مغلوب دشمن كم پسند
با دو صد خرمن زر كامل عيار نيم جو هوش ار فروشد روزگار
بخرد آن بهتر كه عمري خون خورد تا خرد آن نيم جو هوش و خرد
ني كه گيرد يك دو جرعه مي بكف نقد دانش را كند يكسر تلف
پا نهد از حدّ دانائي برون رخت خويش آرد بسرحدّ جنون
عمرها مي خوردي و بيخود شدي بندهٔ فرمان نيك و بد شدي
زآن همه مي‌خواري و خرّم دلي حاصل تو چيست جز بيحاصلي
آنچنان صد سال ديگر گر خوري پي بچيزي غير ازين مشكل بري
عيش پاري را كه كردي مي شناس سال ديگررا برآن ميكن قياس

حکایت آن پارهٔ دوز بحرفهٔ پارهٔ دوزي معیشت اندوز که هر میوهٔ تازه که رسیدي از آن مقداري خریدي و پیش عیال و اطفال خود بردي و با ایشان بخوردي گفتي باین خرسند باشید و چهرهٔ همّت خود را باندیشهٔ زیادت مخراشید که طعم این میوه همه سال جز این نیست و مرا استطاعت بیش ازین خریدن نی

پارهٔ دوزي بود در اقصاي ري — مطمئن بر پارهٔ دوزيْ راي وي
با خمیده پشت از بار عیال — داشت مشتي طفلگان خورد سال
بود بر دلق معاش خویشتن — روز و شب از پارهٔ دوزي وصله زن
چون رسیدي میوهاي سال نو — خاطرش بودي بهر میوه گرو
سوي اهل خود بصد گونه حیل — آمدي هم جیب از آن پر هم بغل
پیش ایشان ریختي آن را دلیر — تا بخوردندي همه زآن میوه سیر
بعد از آن گفتي که اي افتادگان — بر فراش محنت و غم زادگان
گر فتد صد بار ازین میوه بچنگ — جمله را این است طعم و بوي و رنگ
ترك آز و آرزومندي کنید — طبع را مایل بخورسندي کنید
من چو خاکم زیر پاي فقر پست — بیش ازینم بر نمي آید ز دست

در بیان آنکه امضاي عزیمت بر ترك گناه در مشیّت حقّ است سبحانه اگر امضا کند شکر باید کرد والّا عذر باید آورد

توبه چون شیشه قضا آمد چو سنگ — شیشه را با سنگ نبود تاب جنگ
چون قضا با توبه آید سازکار — توبه را باشد بنائي استوار
ور نیاید سازکار او قضا — خوش نباشد جز بحکم او رضا

توبه ده توبه شکن هر دو قضاست　　نسبت اینها بخود کردن خطاست
گر دهد توفیق توبه شکر گوي　　ورنه عاصي وار راه عذر پوي
توبه از ماضي پشیمان گشتن است　　وز معاصي حالیا بگذشتن است
عزم کردن کُند ز استقبال هم　　بر معاصي باشدت اقبال کم
گر بفرض این عزم تو نآید درست　　کاختیار آن نه اندر دست تست
یکدم از اصلاح آن غافل مخسپ　　گرچه افتادي بگل در گل مخسپ
عزم میکن کز گنه باز ایستي　　جاودان با توبه دمساز ایستي
بو که فضل حق برد باز آردت　　یمن این عزم از گنه باز آردت

حکایت آن مي پرست که بمراتب کمال پیوست از وي سبب آن پرسیدند گفت این از برکت آن یافتم که هرگز جام مي بر لب نیاوردم که برعزیمت آن بوده باشم که بجام دیگر آلوده گردم

مي‌پرستي رو براه توبه کرد　　وز گنه جا در پناه توبه کرد
یافت از توبه مقامات بلند　　وآمدش صید ولایت در کمند
کرد صاحب دیدهٔ از وي سؤال　　کاي نهاده پا بسرحدّ کمال
سالها در کار مي بشتافتي　　این کرامت از چه خصلت یافتي
گفت هر گاهي که جام مي بلب　　مي نهادم بهر شادي و طرب
کم گذشتي در ضمیر من که باز　　دست خود آرم بجام مي فراز
غیر ازین معني نگشتي در دلم　　کز نشاط مي دل خود بگسلم
یمن این نیّت مرا توفیق داد　　صد در دولت بروي من گشاد

اشارت بخوابي كه ناظم در اثناي نظم اين ديباچه ديد و به تعبير آن چنانچه خود كرده آرميد

چون رسيدم شب بدينجا زين خطاب — در ميان فكرتم بربود خواب
خويش‌را ديدم براهي بس دراز — پاك و روشن چون ضمير اهل راز
نه ز بادش گرد را انگيزشي — ني بخاكش آب را آميزشي
بود القصّه رهي بي گرد و گل — من در آن ره گام زن آسوده دل
ناگه آواز سپاهي پرخروش — از قفا آمد در آن راهم بگوش
بانگ چاوشان دلم از جا ببرد — هوشم از سر قوّتم از پا ببرد
چاره ميجستم پي دفع گزند — آمد اندر چشمم ايوان بلند
چون شتابان سوي آن بردم پناه — تا شوم ايمن ز آسيب سپاه
از ميانشان والد شاه زمن — آن بنام و سيرت و صورت حسن
بارگير چرخ رفعت زير ران — رخ فروزنده چو مهر و مه بر آن
جامهاي خسرواني در برش — بسته كافوري عمامه بر سرش
تافت سوي من عنان خندان و شاد — بر من از خنده در راحت كشاد
چون به پيش من رسيد آمد فرود — بوسه بر دستم زد و پرسش نمود
خوش شدم زآن چاره سازيها كه كرد — شاد از آن مسكين نوازيها كه كرد
در سخن با من بسي گوهر فشاند — ليك از آنها هيچ در گوشم نماند
صبحدم كز روي بستر خاستم — از خرد تعبير اين درخواستم
گفت اين لطف و رضا جوئي ز شاه — بر قبول نظم تو آمد گواه

یك نفس زین گفت وگو منشین خموش چون گرفتي پیش در اتمام کوش
چون شنیدم از وي این تعبیر را چون قلم بستم میان تحریر را
بو کز آن سرچشمهٔ کین خواب خاست آید این تعبیر از آنجا نیز راست

حکایت تعبیر معبّر خواب آن ساده مرد را بر سبیل سخریّه و استهزا و درست آمدن تعبیر بي شایبهٔ تبدیل و تغییر

رفت پیش آن معبّر سادهٔ از رهِ عقل و خرد افتادهٔ
گفت دیدم صبحدم خود را بخواب در دهي سرگشته ویران و خراب
هر کجا از دور دیدم خانهٔ بود بي دیوار و در ویرانهٔ
چون نهادم در یکي ویرانه پاي کرد پاي من درون گنج جاي
آن معبّر گفت با مسکین بطنز کاي گرانمایه ز گنج کُنت کنز
آهنین نعلین اندر پا فگن سنگ بر خارا شگاف و کوه کن
هر زمان میکش بیك ویرانه رخت پاي خود را بر زمین میکوب سخت
هر کجا پایت خورد غوطه بخاك کن بناخنهاي دست آن را مغاك
چون دهي آن خاك را زینسان شکست شك ندارم کافتدت گنجي بدست
چون بصدق و اعتقاد آن ساده مرد رفت و بر قول معبّر کار کرد
شد فرو در جست و جو نا برده رنج در نخستین گام پاي او بگنج
صدق مي باید بهر کاري که هست تا فتد دامان مقصودت بدست
گر فتد در صدقت اندك تاب و پیچ جست و جوي تو همه هیچست و هیچ

آغاز مقال در شرح صورت حال سلامان و ابسال

شهریاري بود در یونان زمین — چون سکندر صاحب تاج و نگین
بود در عهدش یکي حکمت شناس — کاخ حکمت را قوي کرده اساس
اهل حکمت یك بیك شاگرد او — حلقه بسته جمله گرداگرد او
شاه چون دانست قدرش را شریف — ساختش در خلوت و صحبت حریف
جز بتدبیرش نرفتي نیم گام — جز به تلقینش نجستي هیچ کام
در جهانگیري ز بس تدبیر کرد — قاف تا قافش همه تسخیر کرد
خلق را از عدل و جودش ساخت کار — شد بدان بنیاد ملکش استوار
شاه چون نبود بنفس خود حکیم — یا حکیمي نبودش یار و ندیم
قصر ملکش را بود بنیاد سُست — کم فتد قانون حکم او درست
خالي از نعت و نشان عدل و ظلم — فرق نتواند میان عدل و ظلم
ظلم را بندد بجاي عدل کار — عدل را داند بسان ظلم عار
عالم از بیداد او گردد خراب — چشمه سار ملك و دین از وي سراب
نکتهٔ خوش گفته است آن دوربین — عدل دارد ملك را قایم نه دین
کفر کیشي کو بعدل آید فره — ملك را از ظالم دیندار به

اشارت بآنچه حق سبحانه وتعالي در شان پادشاهان عجم بداؤد علیه السّلام وحي کرده است

گفت با داؤد پیغمبر خداي — کاُمّت خود را بگو اي نیك راي

کز عجم چون پادشاهان آورند — نام ایشان جز به نیکي کم برند
گرچه بود آتش‌پرستي دین شان — بود عدل و راستي آئین شان
قرنها زایشان جهان معمور بود — ظلمت ظلم از رعایا دور بود
بندگان فارغ ز غم فرسودگي — داشتند از عدلشان آسودگي

ظاهر شدن آرزوي فرزند از شاه کامیاب و سخن راندن حکیم در آن باب

چون بتدبیر حکیم نامدار — یافت گیتي بر شه یونان قرار
سر بسر گیتي مسخّر ساختش — ثاني اثنین سکندر ساختش
یك نگین‌دار از همه روي زمین — خارجش نگذاشت از زیر نگین
شه شبي در حال خویش اندیشه کرد — شیوهٔ نعمت شناسي پیشه کرد
خلعت اقبال بر خود چست یافت — هرچه از اسباب دولت جست یافت
غیر فرزندي که در عزّ و شرف — از پس رفتن بود اورا خلف
در ضمیر شه چو این اندیشه خاست — گفت با داناي حکمت‌پیشه راست
گفت اي دستور شاهي پیشه ات — آفرین بادا برین اندیشه ات
هیچ نعمت بهتر از فرزند نیست — جز بجان فرزند را پیوند نیست
حاصل از فرزند گردد کام مرد — زنده از فرزند ماند نام مرد
چشم تو تا زندهٔ روشن باوست — خاك تو چون مردهٔ گلشن باوست
دستت او گیرد اگر افتي ز پاي — پایت او باشد اگر ماني بجاي
پشت تو از پشتیش گردد قوي — عمرت از دیدار او یابد نوي
اوست برّان در صف هیجا چو تیغ — تیر باران بر سر اعدا چو میغ

58174

چون بهم کاران شود دشمن شکن او بجان کوشش کند ایشان به تن
دشمنت را شیوه از وي شیونست خاصّه گوئي بهر قهر دشمنست

حکایت آن اعرابي که بر فرزندان خود نام سباع درنده نهاده بود و بر خدمتگاران نام بهایم چرنده

آن مسافر بهر دولت یابي ماند شب در خانهٔ اعرابي
جمله فرزندانش را خرد و بزرگ یافت هم نام ددان چون شیر و گرگ
هر که بود از خادمانش یکسره گوسفندش نام بودي یا بره
گفت با وي کاي سپهبد در عرب آیدم زین نامها امشب عجب
گفت فرزندان که در خیل من اند مستعدّ از بهر قهر دشمن اند
خادمان از بهر خدمتگارند متّصل در شغل مهمان دارند
گرگ باید قهر دشمن را و شیر تا بود بر کشتن دشمن دلیر
بهر خدمت برّه به یا گوسفند تا ز فعل او نیابد کس گزند

در مذمّت فرزند ناخلف

این که گفتم حال فرزند نکوست کش باصل خویش پیوند نکوست
آنکه باشد بد سگال و بد سرشت در سرشت او هزاران خوي زشت
به بود کز سلك دوران داریش پیش گیري شیوهٔ بیزاریش
نوح را فرزند چون نا اهل بود فطرت او پر غرور و جهل بود
داغ ردّ لیس من اهلك کشید روي بیرون رفتن از طوفان ندید

چون نباشد حال هر فرزند نیك از خدا میکن طلب فرزند لیك
آنچنان فرزند کآخر در دعا مرگ او جستن نباید از خدا

حکایت شخصي که در ولادت فرزندي از بزرگي استمداد کرده بود و باز از براي خلاصي از شرّ وي از همان بزرگ استمداد همّت کرد

پیش شیخي رفت آن مرد فضول بهر بي فرزندیش خاطر ملول
گفت با من دار شیخا همّتي تا ببخشد کردگارم دولتي
تازه سروي روید از آب و گلم کز وجود او بیاساید دلم
یعني آید در کنارم یك پسر کز جمال او شوم روشن بصر
شیخ گفتا خویش را رنجه مدار وا گذار این کار را با کردگار
در هر آن کاري که آري روي و راي مصلحت را از تو به داند خداي
گفت شیخا من بدین مقصود اسیر مانده ام از من عنایت وا مگیر
از دعا شو قاصد بهبود من تا بزودي رو دهد مقصود من
شیخ حالي در دعا بر داشت دست بر نشان افتاد تیر او ز شست
یك پسر چون آهوي چین مشکبار از شکارستان غیبش شد شکار
چون نهال شهوت و شاخ هوا یافت در آب و گلش نشو و نما
با حریفان باده نوشیدن گرفت در پئ هر کام کوشیدن گرفت
مست شد جا بر کنار بام کرد دختر همسایه را بد نام کرد
شوهر دختر ز پیش او گریخت ور نه خونش را بخنجر خواست ریخت
شحنه را دادند ازین صورت خبر بدرهاي زر طمع کرد از پدر

روز و شب ایـن بـود کار و بار او فاش شد در شهر و کو کردار او
ني نصیحت را اثـر بـودي درو ني سیـاسـت کارگـر بـودي درو
چون پدر زین کار و بار آمد بتنگ باز زد در دامن آن شیخ چنگ
که نـدارم غـیر تـو فـریاد رس رحم کن بر من بفریادم برس
کن دعـائي دیـگـر انـدر کار او وز سر من دور کن آزار او
شیخ گـفـت آن روز من گـفـتم ترا که مکن الحاح و بگذر زین دعا
عـفـو مي خواه از خدا و عـافـیـت کین بود در هر دو عالم کافیت
چون ببندي بار رحلت زین دیار ني پـسـر ني دخـترت آیـد بـکار
بندهٔ در بندگي بي بـنـد باش هر چه مي آید بدان خرسند باش

در مذمّت کردن حکیم شهوت را که ولادت فرزندان بي آن معهود نیست

از شـه یـونان حـکـیـم تیز هـوش کرد چون افسانهٔ فرزند گـوش
گفت شاها هر که او شهوت نراند در غم از محرومي از فرزند مـانـد
چشم عقل و علم کور از شهوتست دیو پـیـش دیده حور از شهوتست
هر کجا غوغاي شهوت کرد زور مي برد از دل خرد وز دیـده نـور
سیل شهوت هر کجا طوفان کند خانهٔ اقبال را ویـران کـنـد
راه شـهـوت پـر گل و لاي بلاست هر که افتاد اندرین گل بر نخاست
هر که یك جرعه مئ شهوت چشید تا ابـد روي خـلاصـي را نـدیـد
زآن مئ اندك بحرمت خوار شد کانـدکش مستدعئ بسیار شد
از مئ شهوت چو یك جرعه چشي در مذاق تـو نـشـیـنـد زآن خـوشي

آن خوشي بر بينيت گردد مهار در كشاكش داردت ليل و نهار
تا نبازي جان براه نيستي نبودت ممكن كز آن باز ايستي

حكايت كريمي كه دعوت سفله را اجابت نكرد تا صحبت سفلگان عادت او نگردد .

سفلهٔ مهماني آغاز كرد سفلگان شهر را آواز كرد
خواند يك صاحب كرم را نيز هم تا بخوانش رنجه فرمايد قدم
گفت باشد نفس نادان و لئيم زين دو وصف او دلي دارم دونيم
چون سوي اينسان لئيمي پي برد لقمهٔ چند از طعام وي خورد
لذّت آن طعمه دور از خوان او دير ماند در بُن دندان او
چون بخواند سفلهٔ ديگر مرا سويش آن لذّت شود رهبر مرا
محو گردد نامم از سلك كرام در شمار سفلگان مانم مدام

در مذمّت زنان كه محلّ شهوت كه موقوف عليه فرزند است ايشانند

چارهٔ نبود اهل شهوت را ز زن صحبت زن هست بيخ عمر كن
زن چه باشد ناقصي در عقل و دين هيچ ناقص نيست در عالم چنين
دور دان از سيرت اهل كمال ناقصان را سخره بودن ماه و سال
پيش كامل كو بدانش سرور است سخرهٔ ناقص ز ناقص كمتر است
بر سر خوان عطاي ذو المنن نيست كافر نعمتي بدتر ز زن
گر دهي صد سال زن را سيم و زر پاي تا سر گيري اورا در گهر

جامه از ديباي ششتر دوزيش خانه از زرّين لكن افروزيش
لعل و درّ آويزهٔ گوشش كني ثوب زركش ستر شب پوشش كني
هم بوقت چاشت هم هنگام شام خوانش آرائي بگوناگون طعام
چون شود تشنه ز جام گوهري آبش از سرچشمهٔ خضر آوري
ميوه چون خواهد زتو همچون شهان نار يزد آري و سيب اصفهان
چون فتد از داوري در تاب و پيچ جمله اينها پيش او هيچست و هيچ
گويدت كاي جانگداز عمركاه هيچ چيز از تو ندديدم هيچگاه
گرچه باشد چهرهاش لوح صفا خاليست آن لوح از حرف وفا
در جهان از زن وفا داري كه ديد غير مكّاري، و غدّاري كه ديد
سالها دست اندر آغوشت كند چون بتابي رو فراموشت كند
گر تو پيري يار ديگر بايدش همدمي از تو قوي تر بايدش
چون جواني آيد اورا در نظر جاي تو خواهد كه او بندد كمر

حكايت سليمان و بلقيس كه از مقام انصاف باهم سخن گفتند

بود بلقيس و سليمان را سخن روزي اندر كشف سرّ خويشتن
هر دو را دل بر سر انصاف بود خاطر از زنگ رعونت صاف بود
گفت شاه دين سليمان از نخست گرچه بر من ختم ملك آمد درست
در نيايد روز و شب كس از درم تا من از اوّل بدستش ننگرم
كو چه تحفه بهر من دارد بكف كش فزايد پيش من عزّ و شرف
بعد از آن بلقيس از سرّ نهفت زد دم وازحال خويش اين نكته گفت

کز جهان بر من جواني نگذرد کاندرو چشمم بحسرت ننگرد
۳۹۵ در دلم نآید که اي کاش این جوان بودیم دمساز جان ناتوان
این بود حال زنان نیك خوي از زن بد خو نشاید گفت و گوي
خواجه فردوسي که داني بخردش بر زن نیکست نفرین بدش
کي زن بد گونه نیك آئین بود پیش نیکان در خور نفرین بود

تدبیر کردن حکیم در ولادت فرزند بي موافقت زنان و دایه گرفتن از براي ترتیب وي .

کرد چون دانا حکیم نیکخواه شهوت زن را نکوهش پیش شاه
۴۰۰ ساخت تدبیري بدانش کاندر آن ماند حیران فکرت دانشوران
نطفه را بي شهوت از صلبش کشاد در محلّي جز رحم آرام داد
بعد نه مه گشت پیدا زآن محل کودکي بي عیب و طفلي بي خلل
غنچهٔ از گلبن شاهي دمید نفحهٔ از ملك آگاهي وزید
تاج شد از گوهر او سر بلند تخت گشت از بخت او فیروزمند
۴۰۵ صحن گیتي بي وي و چشم فلك بود آن بي مردم این بي مردمك
زو بمردم صحن آن معمور شد چشم این از مردمك پر نور شد
چون ز هر عیبش سلامت یافتند از سلامت نام او بشکافتند
سالم از آفت تن و اندام او زآسمان آمد سلامان نام او
چون نبود از شیر مادر بهره مند دایهٔ کردند بهر او پسند
۴۱۰ دلبري در نیکوئي ماه تمام سال او از بیست کم ابسال نام

نازك اندامي كه از سر تا بپاي جزو جزوش خوب بود و دلرباي
بود بر سر فرق او خطّي ز سيم خرمني از مشك را كرده دو نيم
گيسويش بود از قفا آويخته زو بهر مو صد بلا آويخته
قامتش سروي ز باغ اعتدال افسر شاهان براهش پائمال
٤١٥ بود روشن جبهه اش آئينه رنگ ابروي زنگاريش بر وي چو زنگ
چون زدوده زنگ ازو آئينه دار شكل نوني مانده از وي بر كنار
چشم او مستي كه كرده نيم خواب تكيه بر گل زير چتر مشكناب
گوشها نكته نيوش از هر طرف گوهر گفتار را سيمين صدف
بر عذارش نيلگون خطّي جميل رونق مصر جمالش همچو نيل
٤٢٠ زآن خط ارچه بهر چشم بد كشيد چشم نيكان را بلا بي حد رسيد
رستهٔ دندان او درّ خوشاب حقّهٔ درّ خوشابش لعل ناب
در دهان او ره انديشه گُم گفت و گوي عقل فكرت پيشه گُم
از لب او جز شكر نگرفته گام خود كدام است آن لب و شكّر كدام
رشحي از چاه زنخدانش گشاد وز زنخدانش معلّق ايستاد
٤٢٥ زو هزاران لطفها آمد پديد غبغبش كردند نام ارباب ديد
همچو سيمين لعبت از سيمش تني بر كشيده چون صراحي گردني
بر تنش پستان چو آن صافي حباب كش نسيم انگيخته از روي آب
زير پستانش شكم رخشنده دور در سفيدي عاج و در نرمي سمور
ديد مشّاطه چو لطف آن شكم گفت اين از صفحهٔ گل نيست كم
٤٣٠ كرد چون وي اين اشارت سوي آن از سر انگشت اشارت شد نشان

آن نشان را واصفان خواندند ناف نافي از وي نافه‌را در دل شكاف
هركه ديدي آن ميان كم ز مو جز كناري زو نكردي آرزو
از گل نسرين سرينش خرمي از خسان مستور زير دامي
مخزن لطف از دو دست او دو نيم آستين از هر يكي هميان سيم
در كف او راحت آزردگان سيلئ غفلت بر از افسردگان
آرزوي اهل دل در مشت او قفل دلها را كليد انگشت او
خون ز دست او درون عاشقان رنگ حنّايش ز خون عاشقان
هر سر انگشتش خضاب و نا خضاب فندق تر بود يا عنّاب ناب
ناخنانش بدرهاي مختلف بدرهاي او ز حنّا منخسف
شكل او مشّاطه چون آراسته از سر هر يك هلالي كاسته
چون سخن با ساق و ران او رسيد زآن زبان در گام مي بايد كشيد
زآنكه مي ترسم رسد جائي سخن كآن سخن آيد گران بر طبع من
بود آن سرّي ز نا محرم نهان هيچ كس محرم نه آن‌را در جهان
بلكه دزدي پي بآنجا برده بود هرچه آنجا بود غارت كرده بود
در بر آن سيمين صدف بشكافته گوهر كام خود آنجا يافته
هرچه باشد ديگري‌را دست زد بهتر از چشم قبولش هست رد

حكايت آن موسوس سودائي كه بسبب آلايش جانوران دريائي دست از آب دريا شست و آبي پاكيزه تر از آب دريا جست

آن موسوس بر لب دريا نشست تا كند بهر تقرّب آبدست

دید دریائي پر از ماهي و مار جغر و خرچنگش هزار اندر هزار
هر طرف مرغان آبي در شناه غوطه زن از قعر دریا قوت خواه
گفت دریائي که چندین جانور گردد اندر وي بصبح و شام در
کي سزد کز وي بشویم دست و روي شستم اکنون دست خود زین شست وشوي
چشمهٔ خواهم بسان زمزمي کوته از وي دست هر نامحرمي
کآنچه شد آلوده از آلودگان فارغند از وي جگر پالودگان

قیام نمودن ابسال بدایگيء سلامان و دامن بر زدن بر پرورش آن پاکیزه دامان

شاه چون دایه گرفت ابسال را تا سلامان همایون فال را
آورد در دامن احسان خویش پرورد از رشحهٔ پستان خویش
چشم او چون بر سلامان اوفتاد زآن نظر چاکش بدامان اوفتاد
شد بجان مشغوف لطف گوهرش همچو گوهر بست در مهد زرش
در تماشاي رخ آن دلفروز رفت ازو خواب شب و آرام روز
روز تا شب جدّ او و جهد او بود در بست و کشاد مهد او
گه تنش را شستي از مشك و گلاب گه گرفتي شکّرش در شهد ناب
مهر آن مه بس که در جانش نشست چشم مهر از هر که غیر او به بست
گر میسّر گشتیش بي هیچ شك کردیش جا در بصر چون مردمك
بعد چندي چون ز شیرش باز کرد نوع دیگر کار و بار آغاز کرد
وقت خفتن راست کردي بسترش سوختي چون شمع بالاي سرش

۴۶۵ بامداد از خواب چون برخاستي همچو زرّين لعبتش آراستي
سرمه كردي نرگس شهلاي او چست بستي جامه بر بالاي او
كج نهادي بر سرش زرّين كلاه وز برش آويختي زلف سياه
با مرصّع بندهاي لعل و زر بر ميان نازكش بستي كمر
كرد اينسان خدمتش بيگاه و گه تا شدش سال جواني چارده
۴۷۰ چارده بودش بخوبي ماه رو سال او شد چارده چون ماه او
پايهٔ حسنش بسي بالا گرفت در همه دلها هوايش جا گرفت
شد يكي صد حسن او وآن صد هزار صد هزاران دل ز عشقش بيقرار
با قد چون نيزه بود آن دل پسند آفتابي گشته يك نيزه بلند
نيزه وارِي قدّ او چون سر كشيد بر دل هر كس ازو زخمي رسيد
۴۷۵ زآن بلندي هر كجا افگند تاب سوخت جان عالمي زآن آفتاب
جبهه اش بدر و از آن نيمي نهان با هلال منخسف كرده قران
بينيش زير هلال منخسف در ميان ماه كافوري الف
چشم مستش آهوي مردم شكار جلوه گاهش در ميان لاله زار
ملك خوبي را برخها شاه بود شوكت شاهي باو همراه بود
۴۸۰ خاتم شاهيش لعل آتشين گنج درّ و گوهرش زير نگين
تازه سيبش ميوهٔ باغ بهشت آفرين بر دست آن كين ميوه كشت
چشمه سار لطف سيب غبغبش تشنگان را آمده جان بر لبش
گردن او سر فراز مهوشان در كمندش گردن گردن كشان
پاكبازان از پيِ دفع گزند از دعا بر بازويش تعويذ بند

۴۸۵ پشت ازو قدر همه زور آوران زیر دستش صاعد سیمین بران
ساعدش را از یسار و از یمین جان فشانان نقد جان در آستین
پنجه اش داده شکست سیم ناب دست هر پولاد بازو داده تاب
نقد راحت از دو کف در مشت او حسن خاتم ختم بر انگشت او
هر چه از وصف جمالش گفته شد گوهري از بحر صورت سفته شد
۴۹۰ گوش جان را کن بسوي من گرو شمّهٔ از دیگر احوالش شنو

در صفت حدّتْ فهم و جودت نظم و نثر وي

لطف طبعش در سخن مو مي شکافت لفظ نشنیده بمعني مي شتافت
پیش از آن کش لفظ در گوش آمدي معنیش در ربقهٔ هوش آمدي
هرچه نظم از بحر طبعش یك گهر هرچه نثر از باغ لطفش یك ثمر
چون ثریّا پایهٔ نظمش بلند چون بنات النعش نثرش ارجمند
۴۹۵ در لطائف لعل او حاضر جواب در دقائق فهم او صافي چو آب
خطّ او چون خطّ خوبان دلفریب خوش نویسان زآن چو عاشق نا شکیب
چون گرفتي خامهٔ مشکین رقم آفرین کردي برو لوح و قلم
جانش از هر حکمتي محظوظ بود نکتهاي حکمتش محفوظ بود
در اداي حکمت یونانیان گفتیش یونانیان نعم البیان

در صفت بزم و عیش سازي و سرود عشرت پردازيء وي

۵۰۰ شب که از هر کار دل پرداختي با حریفان نرد عشرت باختي

بزمگاهي چون بهشت آراستي مطربان حور پيكر خواستي
چون دماغ او شدي از باده گرم برگرفتي از ميان جلباب شرم
گاه با قوّال دمساز آمدي با مغنّي نغمه پرداز آمدي
تن تنش را از لب شكّرشكن چون مسيحا جان در آوردي بتن
گه شدي همراه نائي ره سپر كردي از لبها نيش را نيشكر
بانگ ني را با شكر آميختي گوش را شكّر بدامن ريختي
گاهي از چنگي گرفتي چنگ را تيز كردي سوزناك آهنگ را
فندق تر ريختي بر خشك تار در تر و در خشك افگندي شرار
گاهي از بربط چو طفل خورد سال در كنار خود بزخم گوشمال
نالهاي درد ناك انگيختي بالغان را از مژه خون ريختي
گاه مي شد بلبل آوا در غزل گاه ميزد دست در قول و عمل
هر شب اينش كار بودي تا سحر با حريفان اينچنين بردي بسر
چون تن از خواب سحر آسوديش بامدادان عزم ميدان بوديش

صفت چوگان باختن وي با همسران و گوي بردن از ديگران

صبحدم چون شاه اين نيلي تتق بارگي راندي بميدان افق
شد سلامان نيم مست و نيم خواب پاي كردي سوي ميدان در ركاب
با گروهي از نژاد خسروان خورد سال و تازه روي و نوجوان
هر يكي در خيل خوبان سروري آفت ملكي بلاي كشوري
صولجان بر كف بميدان تاختي گوي زركش در ميان انداختي

یك بیك چوگان زنان جویان حال گرد یك مه حلقه کرده صد هلال
گرچه بودي زخم چوگان از همه بود چابك تر سلامان از همه
گوي بردي از همه با صد شتاب گوي مه بود و سلامان آفتاب
با هلال صولجان دنبال ماه حال گویان میشدي تا حالگاه
گوي اگر صد بار از آنجا باز پس آمدي هر بار حال این بود و بس
آري آنکس را که دولت یار شد وز نهال بخت برخوردار شد
هیچ چوگان زیر این چرخ کبود گوي نتواند ز میدانش ربود

در صفت کمانداري و تیر اندازيء وي

شه چو گشتي بعد چوگان باختن چون کمان مایل به تیر انداختن
از کمانداران خاصّ اندر زمان خواستي نا کرده زه چاچي کمان
بي مدد آن را بزه آراستي بانگ زه از گوشها بر خاستي
دست مالیدي بر آن چالاك وچست تا بن گوشش کشیدي از نخست
گاه بنهادي سه پر مرغي بر آن زه سپر کردي بهنجار نشان
گر نشان بودي ازین فیروزه سفر نقطهء بي شك شدي آن نقطه صفر
ور کشادي تیر پرتابي ز شست بودیش خطّ افق جاي نشست
گر نه مانع سختيء گردون شدي از خط دور افق بیرون شدي
در سر تیرش نرستي از خطر گاه صید آهو بپا تیهو بپر
پي سوي مقصود بردي راست پا همچو طبع راست محفوظ از خطا

در صفت جود و سخا و بذل و عطاي وي

بود در جود و سخا دريا كفي بل كش از بحر عطا دريا كفي
پر شدي از فيض آن ابر كرم عرصهٔ گيتي ز دينار و درم
نسبتش كم كن بدريا كو ز كف گوهر افگندي به بيرون وين صدف
ز ابر بودي دست جود او فره ابر باشد قطره بخش او بدره ده
بزم جودش را چو مي آراستم نسبتش با معن و حاتم خواستم
ليكن اندر جنب وي بي قال و قيل معن باشد مدخل و حاتم بخيل
بس كه دستش داشتي با بسط خوي تافتي انگشت او از قبض روي
قبض كف گر خواستي انگشت او خم نكردي پشت خود در مشت او
گر گذشتي بر در او سايلي از جفاي فاقه خون گشته دلي
بس كه بر وي بار احسان ريختي تنگ زنان از بار او بگريختي

حكايت گريختن قطران شاعر از بسيارئ عطاي ممدوح خود فضلون

بود قطران نكته داني سحر ساز قطرهٔ از كلك او درياي راز
بهر دريا بخششي فضلون لقب گفت مدحي سربسر فضل و ادب
طبع فضلون چون بر آن اقبال كرد دامنش از مال مالامال كرد
روز ديگر مدحت او را بخواند ضعف اوّل سيم و زر بر وي فشاند
همچنين روز دگر اين كار كرد روزها اين كار را تكرار كرد
شد ز بس تضعيف چندان آن صله كه بتنگ آمد از آنش حوصله

چون درآمد شب چو برق از جاي جست — وز حريم فضل فضلون بار بست
بامدادانش طلب کرد و نيافت — گفت مسکين روي ازين دولت بتافت
بوديم تا دست بر بذل درم — با ويم اين بود دستور کرم
۵۵۵ ليك اورا تاب اين بخشش نبود — در سفر زين آستان کوشش نمود

اشارت بآنکه مقصود ازين مدحتها مدحت حضرت شهريار کامگاريست. خلّد الله ملکه وسلطانه

شب خرد آن ناصح شيرين خطاب — کرد مشفق وار آغاز عتاب
گفت جامي فکرت بيهوده چند — سودن اين کلك نا فرسوده چند
هر که بر ملك بقا فيروز نيست — وي بفرض ار بوده است امروز نيست
گم مکن سررشتهٔ مقصود را — مدح کم گو شاه نا موجود را
۵۶۰ گفتم اي سرچشمهٔ دانشوري — بر تو ختم انديشهٔ نطق آوري
قصد من زين مدح شاه ديگرست — کافسر اقبالش اکنون بر سرست
هفت کشور سخرهٔ فرمان اوست — هفت دريا رشحهٔ احسان اوست
وصف خاصّان به ز عامّ اندر نهفت — باد صافي وقت آن عارف که گفت
خوشتر آن باشد که وصف دلبران — گفته آيد در لباس ديگران
۵۶۵ هر کس آري محرم اين راز نيست — بر رخ هر محرم اين در باز نيست

حکایت عاشقي که دفع گمان اغیار را وصف معشوق خود در لباس آفتاب و ماه و غیر آن کردي

عاشقي در گوشهٔ بنشسته بود گفت وگو با خویش در پیوسته بود
هر دم از نو داستاني ساختي تا شنیده قصّهٔ پرداختي
گه ز مه گفتي گهي از آفتاب گاهي از برگ گل سنبل نقاب
گه ز قدّ سرو کردي نکته راست گاه از آن خس کش زخاك پاي خاست
غافلي از دور آن را مي شنید خاطرش ز آن هرزه گوئي مي رمید
گفت با وي کاي ز عشقت رفته نام عاشق از معشوق خود راند کلام
عاشق و نام کسان گفتن که چه گوهر وصف خسان سفتن که چه
گفت کاي دور از نشان عاشقان فهم نتواني زبان عاشقان
ز آفتاب و مه غرض یار منست سرّ این بر نکته دانان روشنست
گل که گفتم لطف رویش خواستم ذکر سنبل رفت مویش خواستم
سرو چه بود قامت رعناي او من خسم رسته ز خاك پاي او
گر تو واقف از زبان من شوي جز حدیث عشقش از من نشنوي

بکمال رسیدن اسباب جمال سلامان وظاهر شدن عشق ابسال بر وي و حیله نمودن تا وي را نیز گرفتار خود گرداند

چون سلامان را شد اسباب جمال از بلاغت جمع در حدّ کمال
سرو نازش نازکي از سر گرفت باغ لطفش رونق دیگر گرفت

نا رسیده میوهٔ بود از نخست چون رسیدن شد بر آن میوه درست
خاطر ابسال چیدن خواستش وز پیٔ چیدن چشیدن خواستش
لیك بود آن میوه بر شاخ بلند بود کوتاه آرزورا ز آن کمند
شاهدي پرعشوه بود ابسال نیز کم نه ز اسباب جمالش هیچ چیز
با سلامان عرض خوبي ساز کرد شیوهٔ جولانگري آغاز کرد
گاه بر رسم نغوله پیش سر بافتي زنجیرهٔ از مشك تر
تا بدان زنجیرهٔ دانا پسند ساختي پاي دل شهزاده بند
گاه مشکین موي را بشکافتي فرق کرده زآن دو گیسو بافتي
یعني از وي کام دل ناٌ یافتن تا کیم خواهد بدینسان تافتن
گه نهادي چون بتان دل فروز برٔ کمان ابروان از وسمه توز
تا ز جان او بزنگاريْ کمان صید کردي مایهٔ امن و امان
چشم خود را کردي از سرمه سیاه تاش بردي زآن سیه کاري ز راه
برگ گل را دادي از گلگونه زیب تا بدان رنگش ز دل بردي شکیب
دانهٔ مشکین نهادي بر عذار تا بدان مرغ دلش کردي شکار
گه کشادي بند از تنگ شکر گه شکستي مهر بر درج گهر
تا چو شکّر بر دلش شیرین شدي وز لب گویاش گوهرچین شدي
گه نمودي از گریبان گوي زر زیر آن طوق مرصّع از گهر
تا کشیدي با همه فرخندگي گردنش‌را زیر طوق بندگي
گه بکاري دست سیمین در زدي ز آن بهانه آستین‌را بر زدي
تا نگارین ساعد او آشکار دیدي و کردي بخون چهره نگار

گه چو بهر خدمتي کردي قيام سخت تر برداشتي از جاي گام
تا ز بانگ جنبش خلخال او تاجور فرقش شدي پا مال او
بود القصّه بصد مکر و حيل جلوه گر بر چشم او در هر محل
صبح و شامش روي در خود داشتي يکدمش غافل ز خود نگذاشتي
زآنه مي دانست کز راه نظر عشق دارد در دل عاشق اثر
جز بديدار بتان دلپذير عشق در دلها نگردد جايگير

حکايت زليخا که بر همه اطراف منزل خود تصوير جمال خود کرد تا يوسف بهر طرف که نگرد صورت وي بيند و بوي ميل کند

بين زليخارا که جاني پر اميد ساخت کاخي چون دل يوسف سپيد
هيچ نقش و هيچ رنگي ني درو چون رخ آئينه زنگي ني درو
نقشبندي خواست آنگه چيره دست تا بهر جا صورت او نقش بست
هيچ جا از نقش او خالي نماند شادمان بنشست و يوسف را بخواند
پرده از رخسار زيبا بر گرفت وز مراد خود حکايت در گرفت
يوسف از گفت وشنيدش رو که تافت صورت او ديد از هر سو که تافت
صورت او را چو پي در پي بديد آمدش ميلي بوصل او پديد
بر سر آن شد که کام او دهد شکّر کامي بگام او نهد
ليك برهاني ز غيبش رو نمود عصمت يزدانيش دريافت زود
دست خويش از کام او نا کام داشت کامگاري را بهنگامش گذاشت

تاثير كردن حيلهاي ابسال در سلامان و مايل شدن بسوي وي

چون سلامان با همه حلم و وقار كرد در وي عشوهٔ ابسال كار
در دل از مژگان او خارش خليد وز كمند زلف او مارش گزيد
ز ابروانش طاقت او گشت طاق وز لبش شد تلخ شهدش در مذاق
نرگس جادوي او خوابش ببرد حلقهٔ گيسوي او تابش ببرد
اشك او از عارضش گلرنگ شد عيشش از ياد دهانش تنگ شد
ديد بر رخسار او خال سياه گشت از آن خال سيه حالش تباه
ديد جعد بيقرارش بر عذار زآرزوي وصل او شد بيقرار
شوقش از پرده برون آورد ليك در درون انديشهٔ ميكرد نيك
كه مبادا گر چشم طعم وصال طعم آن بر جان من گردد وبال
آن نماند با من و عمر دراز مانم از جاه و جلال خويش باز
دولتي كآن مرد را جاويد نيست بخردان‌را قبلهٔ امّيد نيست

حكايت آن زاغ كور بر لب درياي شور كه حواصل اورا آب شيرين ميداد امّا وي‌را آن قبول نيفتاد

بود همچون بوم زاغي روز كور جا گرفته بر لب درياي شور
بودي از درياي شور آبشخورش دادي آن شورابه طعم شكّرش
از قضا مرغي حواصل نام او حوصله سرچشمهٔ انعام او
سايهٔ دولت بفرق او فگند نآمدش شورابهٔ دريا پسند

گفت پیش آ اي ز شوري در گِله کآب شیرینت دهم از حوصله
گفت ترسم کآب شیرین چون چشم طعم آب شور گردد نا خوشم
ز آب شیرین مانم و باشد نفور طبع من ز آبشخور دریاي شور
بر لب دریا نشسته روز و شب در میان هر دو مانم تشنه لب
به که سازم هم بآب شور خویش تا نیایند رنج بي‌آبیم پیش

رفتن ابسال بخلوت پیش سلامان و تمتّع یافتن ایشان از صحبت یگدیگر

چون سلامان مایل ابسال شد طالع ابسال فرّخ فال شد
یافت آن مهر قدیم او ذوي شد بدو پیوند امّیدش قوي
فرصتي مي جست تا بیگاه و گاه یابد اندر خلوت آن ماه راه
کام دل از لعل او حاصل کند جان شیرین با لبش واصل کند
تا شبي سویش بخلوت راه یافت نقد جان بر دست پیش او شتافت
همچو سایه زیر پاي او فتاد وز تواضع رو بپاي او نهاد
شد سلامان نیز با صد عزّ و ناز کرد دست مرحمت سویش دراز
چون قبا تنگ اندر آغوشش گرفت کام جان از چشمهٔ نوشش گرفت
هردو را از بوسه شد آغاز کار زآنکه بوس آمد قلاووز کنار
بس که میسودند باهم لب بلب شد لبالب هردو را جام طرب
گرچه لبهاشان بهم بسیار سود ماند باقي آنچه اصل کار بود
بهر سودائي که در سر داشتند پردهٔ شرم از میان برداشتند
شد کشاده در میان بندي که بود سخت تر شد میل پیوندي که بود

داشت شکّر آن یکي شیر این دگر شد بهم آمیخته شیر و شکر
گام جان پر شیر و شکّر بودشان تا شکرخواب سحر بربودشان

بیدار شدن سلامان از خواب شب و طلب داشتن ابسال را بمجلس طرب

صبحدم کین شاهد مشکین نقاب بهر خواب آلودگان از رزّ ناب
میلها زین طاق زنگاري کشید دیدها را کحل بیداري کشید
خاست شهزاده ز بستر کامیاب چشمي از بیدارئ شب نیم خواب
خارخاري از خمار شب درو جنبشي از شوق یار شب درو
خاطرش از بهر دفع آن خمار جرعهٔ مي خواست لیك از لعل یار
یاررا بي زحمت اغیار خواند پهلوي خود بر سر مسند نشاند
برقع شرم از جمالش باز کرد عشرت دوشینه با او ساز کرد
روز دیگر هم بدین دستور بود چشم زخم دهر ازیشان دور بود
روز هفته هفته شد مه ماه سال ماه و سالي خالي از رنج و ملال
همّتش آن بود کآن عیش و طرب نی بروز افتد ز یکدیگر نه شب
لیك دور چرخ میگفت از کمین نیست داب من که بگذارم چنین
اي بسا صحبت که روز انگیختم چون شب آمد سلك آن بگسیختم
وي بسا دولت که دادم وقت شام صبحدم را نوبت آن شد تمام

حکایت آن اعرابي که خوان خلیفه را دید و پسندید گفت بعد ازین من دایم اینجا خواهم رسید و جواب گفتن خلیفه که شاید نگذارند و گفتن اعرابي که آن وقت تقصیر از شما خواهد بود نه از من

روي در بغداد کرد اعرابيء در تمنّاي غنيمت يابيء
بعد چندين روز بار انتظار بر سر خوان خلافت يافت بار
پيش او افتاد خالي از گزند يك طبق پالوده از جلّاب قند
چرب و شيرين چون زبان اهل دل نرم و نازك چون لب هر دل‌گسل
ايمن از آزار مشت ژاژ خاي چون نهي بر لب کند در معده جاي
چون دهان از خوردن آن ساخت پاك با خليفه گفت دور از ترس و باك
کابي ترا بر ذروهٔ افلاك مهد بستم اکنون با خداي خويش عهد
کاندرين مهمان سراي شيرفام از براي چاشت يا امّيد شام
جز سوي خوان تو ننهم گام خويش تا ازين پالوده گيرم کام خويش
شد خليفه زآن سخن خندان وگفت اي ز تو پوشيده اسرار نهفت
شايد اينجا بار ندهندت دگر زحمت آمد شدن چندين مبر
گفت تقصير از تو باشد آن زمان ني ز من اي قبلهٔ امن و امان
ميکنم من صرف سعي خويشتن چون تو نگذاري چه باشد جرم من

آگاه شدن حکيم و بادشاه از کار سلامان و ابسال و سرزنش کردن سلامان را از آن حال

چون سلامان شد حريف ابسال را صرف وصلش کرده ماه و سال را

باز ماند از خدمت شاه و حکیم هر دو را شد دل ز هجر او دو نیم
چون زحال او خبر جستند باز محرمان کردندشان داناي راز
بهر پرسش پیش خویشش خواندند با وي از هر جا حکایت راندند
نکتها گفتند از نوي و کهن تا بمقصود از طلب آمد سخن
شد یقین کآن قصّه ازوي راست بود داستاني بي کم و بي کاست بود
هر یك اندر کار وي رائي زدند در خلاصش دستي و پائي زدند
بر نصیحت یافت کار اوّل قرار کز نصیحت نیست بهتر هیچ کار
از نصیحت ناقصان کامل شوند وز نصیحت مدبران مقبل شوند
از نصیحت زنده گردد هر دلي وز نصیحت حل شود هر مشکلي
ناصحان پیغمبرانند از نخست گشته کارعقل ودین زیشان درست
هرکه از پیغمبري دم زد برو جز نصیحت زآسمان نآید فرو

نصیحت کردن بادشاه سلامان را

شاه با وي گفت کاي جان پدر شمع بزم افروز ایوان پدر
دیدهء اقبال من روشن بتست عرصهء آمال من گلشن بتست
سالها چون غنچه دل خون کرده ام تا گلي چون تو بدست آورده ام
همچو گل از دست من دامن مکش خنجر خار جفا بر من مکش
در هواي تست تاجم فرق ساي وز براي تست تختم زیر پاي
رو بمعشوقان نا بخرد منه افسر دولت زفرق خود منه
دست دل در شاهد رعنا مزن تخت شوکت را به پشت پا مزن

منصب تو چیست چوگان باختن رخش زیر ران بمیدان تاختن
نی گرفتن زلف چون چوگان بدست پهلوی سیمین‌بران کردن نشست
در شکارستان اگر تیر افگنی گاه آهو گاه نخچیر افگنی
نه کزین آهوشان شیرگیر بیمت نخچیر وار آماج تیر
در صف مردان روی شمشیرزن وز تن گُردان شوی گردن فگن
نه که از گُردان مرد افگن جهی پیش شمشیر زنی گردن نهی
ترك این کردار کن بهر خدای ورنه خواهم زین غم افتادن ز پای
سالها بهر تو ننشستم ز پا شرم بادت کافگنی از پا مرا

اشارت بخونریزیء شیرویه خسرو را و نا مبارکیٔ آن بر وی

غرق خون چون خسرو از شیرویه خفت نکتهء خوش در حق شیرویه گفت
کای بدا شاخی که آب از اصل خورد سر کشید از آب و قصد اصل کرد
اصل را چون کند و شد میدان فراخ خشك و بی‌بر بر زمین افتاد شاخ

جواب گفتنِ سلامان بادشاه را

چون سلامان آن نصیحت گوش کرد بحر طبع او ز گوهر جوش کرد
گفت شاها بندهٔ رای تو ام خاك پای تخت‌فرسای تو ام
هرچه فرمودی بجان کردم قبول لیکن از بی‌صبریٔ خویشم ملول
نیست از دست دل رنجور من صبر بر فرموده ات مقدور من
بارها با خویش اندیشیده ام در خلاصی زین بلا پیچیده ام

لیك چون یادم از آن ماه آمدست جان من در ناله و آه آمدست
ور فتاده چشم من بر روي او کرده ام رو از دو عالم سوي او
در تماشاي رخ آن دلپسند ني نصیحت مانده بر یادم نه پند

حکایت روباه و روباه بچّه

۷۱۵ گفت با روباه بچّه مادرش چون بباغ میوه آمد رهبرش
میوه چندان خور که بتواني بتگ رستگاري یافتن زآسیب سگ
گفت اي مادر چو بینم میوه را کي توانم کار بست این شیوه را
حرص میوه پردهٔ هوشم شود وز گزند سگ فراموشم شود

نصیحت کردن حکیم سلامان را

چون شه از پند سلامان شد خموش شد حکیم اندر نصیحت سخت کوش
۷۲۰ گفت کاي نوبادهٔ باغ کهن آخرین نقش بدیع کلك کن
حرف خوان دفتر هفت و چهار خط شناس صفحهٔ لیل و نهار
خازن گنجینهٔ آدم توئي نسخهٔ مجموعهٔ عالم توئي
قدر خود بشناس و مشمر سرسري خویش را کز هرچه گویم برتري
آنکه دست قدرتش خاکت سرشت حرف حکمت در دل پاکت نوشت
۷۲۵ پاك کن از نقش صورت سینه را روي در معني کن آن آئینه را
تا شود گنج معاني سینه ات غرق نور معرفت آئینه ات
چشم خویش از طلعت شاهد بپوش پیش ازین در صحبت شاهد مکوش

چیست شاهد صورت پر عار و عیب　　از هوس نی دامنش پاك و نه جیب
بر چنین آلودهٔ مفتون مشو　　وز حریم عافیت بیرون مشو
نطفه در تن مایه بخش جان تست　　قوت اعضا قوّت ارکان تست
ای ز شهوت با تن و جان در ستیز　　گوش دارش خواهی و خواهی بریز
بودی از آغاز عالی مرتبه　　بر فراز چرخ بودت کوکبه
شهوت نفست بزیر انداخته　　در حضیض خاك بندت ساخته

حکایت خروس و مؤذّن

با خروس آن تاجدار سر فراز　　آن مؤذّن گفت در وقت نماز
هیچ دانا وقت نشناسد چو تو　　وز فوات وقت نهراسد چو تو
با چنین دانائی ای دستان سرای　　کنگر عرشت همی بایست جای
ماکیانی چند را کرده گله　　چند گردی در ته هر مزبله
گفت بود اوّل مرا پایه بلند　　شهوت نفسم بدین پستی فگند
گر ز نفس و شهوتش بگذشتمی　　در ته هر مزبله کی گشتمی
در ریاض قدس محرم بودمی　　با خروس عرش همدم بودمی

جواب گفتن سلامان حکیم را

چون سلامان از حکیم اینها شنید　　بوی حکمت بر مشامّ او وزید
گفت ای جان فلاطون از تو شاد　　صد ارسطو زیر فرمان تو باد
عقلها بودند از آغاز ده　　ساختی ده را تو اکنون یازده

من نهاده روي در راه تو ام کمترین شاگرد درگاه تو ام
هرچه گفتي عین حکمت یافتم در قبول آن بجان بشتافتم
لیك بر راي منیرت روشنست کاختیار کار بیرون از منست
قدرت فاعل بقدر قابل است قابلیّت ني بجعل جاعل است
هرچه آن‌را من زاوّل قابلم کي توانم کآخر از وي بگسلم
بلکه هست از قدرت فاعل بدر بر خلاف آن برون دادن اثر

حکایت پیر روستائي با پسر خود

زاد مردي شد مسافر با پسر هر دو را بر یك خرك بار سفر
بود پاي از محنت ره ریششان بر سر آن کوهي آمد پیششان
کوهي از بالابلندي پر شکوه موج زن دریاي اندر پاي کوه
بر سر آن کوه راهي نیك تنگ کز عبورش بود پاي وهم لنگ
هیچکس زآنجا نیارستي گذار تا نکردي از شکم پا همچو مار
هرچه افتادي از آن باریك راه قعر دریا بودیش آرامگاه
ناگهان شد آن خرك زآنجا خطا زد پسر بانگ از قفایش کاي خدا
شد خرم زینجا خطا مگذاریش هر کجا باشد سلامت داریش
پیر گفتا بانگ کم زن اي پسر کاختیار از دست او هم شد بدر
گر تو حکم راست خواهي خیز راست اختیار اینجا گمان بردن خطاست

تنگ شدن کار بر سلامان از ملامت بسیار و شاه و حکیم را گذاشتن و با ابسال راه گریز بر داشتن

هر کجا از عشق جاني درهم است — محنت اندر محنت و غم در غم است
خاصّه عشقي کش ملامت یار شد — گفت و گوي ناصحان بسیار شد
از ملامت سخت گردد کار عشق — وز ملامت گر فزون تیمار عشق
بي ملامت عشق جان پروردن است — چون ملامت یار شد خون خوردن است
چون سلامان آن ملامتها شنید — جان شیرینش زغم بر لب رسید
مهر ابسال از درون او نکند — لیک شوري در درون او فگند
مشرب عذب وصالش تلخ شد — غرّهٔ ماه نشاطش سلخ شد
بر نیامد هیچ جا از وي دمي — کش نیفتاد از ملامت ماتمي
جانش از تیر ملامت ریش گشت — در دل اندوهي که بودش بیش گشت
مي بکاهد از ملامت جان مرد — صبر بر وي کي بود امکان مرد
مي توان یك زخم خورد از تیغ تیز — چون پیاپي شد چه چارهٔ جز گریز
روزها اندیشه‌گاري پیشه کرد — بارها در کار خویش اندیشه کرد
با هزار اندیشه در تدبیر کار — یافت کارش بر فرار آخر قرار
کرد خاطر از وطن پرداخته — محملي از بهر رفتن ساخته
چون درآمد شب روان محمل ببست — تنگ با ابسال در محمل نشست
هم سلامان نغز و هم ابسال نغز — محمل از هر دو چو بادام دومغز
وقت رفتن رفته سر بر دوش هم — گاه خفتن خفته در آغوش هم

هر دو را پهلو به پهلو متّصل بود محمل تنگ از آن رفتن نه دل
یار بي اغيار چون در بر بود خانه هر چند تنگتر بهتر بود
بلکه هر جا يار را افتد درنگ کي بود بر عاشق دلخسته تنگ

حکايت فراخ بودن زندان تنگ بر زليخا در مشاهدهٔ يوسف عليه السّلام

يوسف کنعان چو در زندان نشست بر زليخا آمد از هجران شکست
خان ومان بروي چو زندان تنگ شد سوي زندان هر شبش آهنگ شد
گفت با او فارغي از داغ عشق تا چشيده ميوهٔ از باغ عشق
چند ازين بستان سرائي نازنين چون گنهگاران شوي زندان نشين
گفت باشد از جمال دوست دور عرصهٔ آفاق بر من چشم مور
ور کنم با او بچشم مور جاي خوشترم باشد ز صد بستان سراي

در دريا نشستن سلامان و ابسال و بجزيرهٔ خرّم رسيدن و در آنجا آرام گرفتن و مقيم شدن

چون سلامان هفتهٔ محمل براند پند گويان را برو دستي نماند
از ملامت فارغ و ايمن ز پند بار خود بر ساحل بحري فگند
ديد بحري همچو گردون بيگران چشمهاي بحريان چون اختران
قاف تا قاف امتداد دور او تا به پشت گاو و ماهي غور او
کوه‌پيکر موجها در اضطراب گشته کوهستان از آنها روي آب
يا نه بختي اشتران از هر طرف از سر مستي بلب آورده کف

ماهیان در وي نمایان بي دریغ — همچو جوهر از صقالت داده تیغ
بلکه پیدا پیش چشم خورده بین — چون خطائي نقش بر دیباي چین
کرده سطح آب را هر جا دو نیم — همچو نیلي دیبه را مقراض سیم
گر بجنبیدي نهنگش زآن نشیب — جوزهر خوردي برین بالا نهیب
چون سلامان بحر را نظّاره کرد — بهر اسباب گذشتن چاره کرد
کرد پیدا زورقي چون ماه نو — بر کنار بحر اخضر تیز رو
هر دو رفتند اندرو آسوده حال — شد مه و خورشید را منزل هلال
شد روان از بادبان پر ساخته — همچو بط سینه بر آب انداخته
راه را بر خود بسینه مي شکافت — روي بر مقصد بسینه مي شتافت
بود بر شکل کمان لیکن چو تیر — تیز تر بر میگذشت از آبگیر
از پس ماهي که زورق رانده اند — وز دم دریا زرونق مانده اند
شد میان بهر پیدا بیشهٔ — وصف او بیرون زهر اندیشهٔ
هیچ مرغ اندر همه عالم نبود — کاندر آن عشرتگه خرّم نبود
یك طرف در جلوه باهم جوق جوق — چون تذرو از تاج وچون قمري زطوق
یك طرف صف صف همه دستان سراي — ساز دستان کرده از منقار ناي
نو درختان شاخ در شاخ اندرو — در نوا مرغان گستاخ اندرو
میوه در پاي درختان ریخته — خشك و تر با یکدگر آمیخته
چشمهٔ آبي بزیر هر درخت — آفتاب و سایه گردش لخط لخط
شاخ بود از باد دستي رعشه دار — مشت پر دینار از بهر نثار
چون نبودي نیك گیرا مشت او — ریختي از فرجهٔ انگشت او

گوئيا باغ ارم چون در نهفت غنچهٔ پيدائيش آنجا شگفت
يا بهشت عدن بي روز حساب بر گرفت از روي خويش آنجا نقاب
چون سلامان ديد لطف بيشه را از سفر کوتاه کرد انديشه را
با دل فارغ ز هر امّيد و بيم گشت با ابسال در بيشه مقيم
هر دو شادان همچو جان و تن بهم هر دو خرّم چون گل و سوسن بهم
صحبتي زآويزش اغيار دور راحتي زآميزش تيمار دور
ني ملامت پيشه با ايشان بجنگ ني نفاق انديشه با ايشان دورنگ
گل در آغوش و خراش خار ني گنج در پهلو و زخم مار ني
هر زمان در مرغزاري کرده خواب هر نفس از چشمه ساري خورده آب
گاه با بلبل بگفتار آمده گاه با طوطي شکرخوار آمده
گاه با طاؤس در جولانگري گاه در رفتار با کبک دري
قصّه کوته دل پر از عيش و طرب هر دو ميبردند روز خود بشب
خود چه زآن بهتر که باشد با تو يار در ميان و عيب جويان بر کنار

حکايت جواب گفتن وامق با آنکه پرسيد از وي که مقصود تو ازين جست و جو چيست

خورده داني گفت با وامق براز کاي ز داغ عشق عذرا در گداز
مي بري عمري بسر در جست و جوي چيست مقصودت ز جست‌وجو بگوي
در کنار تو بجز مقصود ني مانع مقصود تو موجود ني
گفت مقصود آن که با عذرا بهم روي خويش اندر يکي صحرا نهم

در میان بادیه گیرم وطن بر سر یك چشمه باشم خیمه زن
دوست زآنجا دور و دشمن نیز هم جان ز خلق آسوده و تن نیز هم
گر روم هر سو دو صد فرسنگ بیش نآیدم از آدمي دیّار پیش
دیده گردد مو بمو اعضاي من قبلهٔ رویم شود عذراي من
با هزاران دیده رو سویش کنم تا ابد نظّارهٔ رویش کنم
بلکه از نظّاره هم یك سو شوم وز دوئي آزاد گردم او شوم
تا دوئي باقي بود دوري بود جان اسیر داغ مهجوري بود
چون نهد عاشق بکوي وصل گام جز یکي مي در نگنجد والسّلام

آگاه شدن شاه از رفتن سلامان و خبر نا یافتن از حال وي و آئینهٔ گیتي‌نماي را کار فرمودن و حال وي دانستن

شه چو شد آگاه بعد از چند گاه زآن فراق جان‌گداز عمرکاه
ناله بر گردون رسانیدن گرفت وز دو دیده خون چکانیدن گرفت
گفت کز هر جا خبر جستند باز کس نبود آگاه از آن پوشیده راز
داشت شاه آئینهٔ گیتي‌نماي پرده زاسرار همه گیتي کشاي
چون دل عارف نبود از وي نهان هیچ حالي از بد و نیك جهان
گفت کآن آئینه را آرند پیش تا در آن بیند رخ مقصود خویش
چون بر آن آئینه افتادش نظر یافت از گم گشتگان خود خبر
هر دو را عشرت کنان در بیشه دید وز غم ایّام بي اندیشه دید
باهم از فکر جهان بودند دور وز همه اهل جهان یکسر نفور

هر یکي شاد از لقاي دیگري هیچشان غم ني براي دیگري
شاه چون جمعیّت ایشان بدید رحمتي آمد بر ایشانش پدید
بي ملامت کردن خاطرخراش هرچه دانستي ز اسباب معاش
یك سر موئي فرو نگذاشتي جمله را زآنجا مهیّا داشتي
اي خوش آن روشن‌دل و پاکیزه‌راي کآورد شرط مروّت را بجاي
هر کجا بیند دو همدم را بهم خورده جام شادي و غم را بهم
جانشان صافي ز زنگ تفرقه جامشان ایمن ز سنگ تفرقه
اندر آن اقبالشان یاري کند و اندر آن دولت مددگاري کند
ني که از هم بگسلد پیوندشان افگند بر رشتهٔ جان بندشان
هرچه بر ارباب آفات آمدست یکسر از بهر مکافات آمدست
نیك کن تا نیك پیش آید ترا بد مکن تا بد نفرساید ترا

حکایت مکافات یافتن پرویز با آنچه با فرهاد کرده بود از شیرویه

کوه‌کن کانبازئ پرویز کرد روي در شیرین شورانگیز کرد
دید شیرین سوي خود میل دلش شد بحکم آنکه داني مایلش
غیرت عشق آتش سوزان فروخت خرمن تمکین خسرو را بسوخت
کرد حالي حیلهٔ تا زال دهر ریخت اندر ساغر فرهاد زهر
رفت آن جان پر امید و پر هوس ماند بر شیرین همین پرویز و بس
چرخ کین‌کش هم همین آئین نهاد در کف شیرویه تیغ کین نهاد
تا بیك زخمش ز شیرین ساخت دور وز سریر عشرتش انداخت دور

اندوهگین شدن بادشاه از تمادیء شعب سلامان بصحبت ابسال و وي را بقوّت همّت از تمتّع بوي باز داشتن

شاه یونان چون سلامان‌را بدید — کو بابسال و وصالش آرمید
عمر رفت و زین خسارت بس نکرد — وز ضلالت روي دل واپس نکرد
ماند خالي ز افسر شاهي سرش — تا که گردد سربلند از افسرش
تخت‌را افگند در پا بخت او — تا کف پائي که بوسد تخت او
در درون افتاد ازین غم آتشش — وقت شد زین حال ناخوش ناخوشش
بر سلامان قوّت همّت گماشت — تا ز ابسالش بکلّي باز داشت
لحظه لحظه جانب او مي شتافت — لیك نتوانستي از وي بهره یافت
روي او میدید و جانش مي طپید — لیك با وصلش نیارستي رسید
زین تغابن در ره سخت اوفتاد — خر بمرد و بر زمین رخت اوفتاد
مرد مفلس را ازین بدتر چه غم — گنج در پهلو و کیسه بي درم
تشنه‌را زین سخت تر چه بود عذاب — چشمه پیش چشم ولب محروم از آب
اهل دوزخ را چه محنت زین بتر — آتش اندر جان و جنّت در نظر
بر سلامان چون شد این محنت دراز — شد در راحت بروي او فراز
شد برو روشن که هست آن از پدر — تا مگر زآن ورطه اش آرد بدر
ترس ترسان در پدر آورد روي — توبه کار و عذرخواه و عفوجوي
آري آن مرغي که باشد نیکبخت — آخر آرد سوي اصل خویش رخت

حکایت سؤال و جواب آن حکیم که حلال‌زاده کیست و حلال‌زادگی چیست

از حکیمي کرد شاگردي سؤال — کاي مهندس کیست فرزند حلال
گفت آنکو عاقبت گردد شبیه — با پدر گر بخردست و گر سفیه
چند روزي گر نماند با پدر — عاقبت خود را رساند با پدر
ورنه حال او برین معني گواست — دست ازو بگسل که فرزند زناست
آن کیا کز خوید گندم خاستست — خوید گندم را بخود آراستست
گرچه مي ماند بوي ز آغاز کار — چون رسد وقت دِرَو در کشت‌زار
دانه اش گوید که او ني گندم است — نعت و نام گندمي از وي گم است

رسیدن سلامان پیش شاه و اظهار شفقت نمودن شاه با وي

چون پدر روي سلامان را بدید — وز فراق عمرکاه او رهید
بوسهاي رخمتش بر فرق داد — دست مهر از لطف بر دوشش نهاد
کاي وجودت خوان احسان را نمك — چشم انسان را جمالت مردمك
روضهٔ جان را نهال نو بري — آسمان را آفتاب دیگري
باغ دولت را گل انو خاسته — برج شاهي را مه نا کاسته
عرصهٔ آفاق لشکرگاه تست — سرکشان را روي در درگاه تست
پاي تا سر لایق تختي و تاج — نیست تخت و تاج را بي تو رواج
تاج را مپسند بر فرق خسان — تخت را در زیر پاي نا کسان
مُلك مِلك تست بستان مِلك خویش — ملك را بیرون مکن از سلك خویش

دست ازین شاهد که داري باز کش شاهي و شاهد پرستي نيست خوش
دور کن حنّاي اين شاهد ز دست شاه بايد بود يا شاهد پرست

در بيان چهار خصلت که از شرائط سلطنت است

هست شرط پادشاهي چار چيز حکمت و عفّت شجاعت جود نيز
نيست حکمت کز پئ نفس لئيم سخرهٔ حکم زني گردد کريم
نيست از عفّت که مرد هوشمند دامن آلايد بيار نا پسند
از شجاعت نيست کش سازد زبون قحبهٔ از ربقهٔ مردي برون
نيست از جود آنکه نتوانند گذشت ز آنچه گرد آن جز از خسّت نگشت
هر که با اين چار خصلت يار نيست از عروس ملك برخوردار نيست
آنکه در هر چار ازو افتد خلل در دل خود کي دهد شاهش محل
حرف حکمت را برين کردم تمام وآنچه مي بايست گفتم والسّلام

تنگدل شدن سلامان از ملامت پدر و روي در صحرا نهادن وآتش افروختن و با ابسال بهم بآتش در آمدن و سوخته شدن ابسال و سالم ماندن سلامان

کيست در عالم ز عاشق خوارتر نيست کار از کار او دشوارتر
ني غم يار از دلش زايل شود ني تمنّاي دلش حاصل شود
مايهٔ آزار او بيگاه و گاه طعنهٔ بد خواه و پند نيکخواه
چون سلامان آن نصيحتها شنيد جامهٔ آسودگي بر خود درید
خاطرش از زندگاني تنگ شد سوي نا بود خودش آهنگ شد

چون حیات مردني درخور بود | مردگي از زندگي خوشتر بود
روي با ابسال در صحرا نهاد | در فضاي جان‌فشاني پا نهاد
پشته پشته هیمه از هر جا برید | جمله‌را یکجا فراهم آورید
جمع شد زآن پشتها کوهي بلند | آتشي در پشته و کوه او فگند
هر دو از دیدار آتش خوش شدند | دست هم بگرفته در آتش شدند
شه نهاني واقف آن حال بود | همّتش بر کشتن ابسال بود
بر مراد خویشتن همّت گماشت | سوخت اورا و سلامان‌را گذاشت
بود آن غش بر زر و این زرّ خوش | زرّ خوش خالص بماند و سوخت غش
چون زر مغشوش در آتش فتد | گر شکستي، اوفتد بر غش فتد
کار مردان دارد از یزدان نصیب | نیست این از همّت مردان غریب
پیش صاحب همّت این ظاهر بود | هر که بي همّت بود منکر بود

حکایت آن منافق و آن مؤمن صادق که رداي وي را در رداي خود به پیچید و در کورهٔ آتش نهاد رداي منافق بسوخت و رداي مؤمن سالم بماند

دین پرستي کورهٔ آتش به پیش | گرم چون آتش بکسب و کار خویش
با منافق شیوهٔ دین دورنگ | از پئ اثبات دین برداشت جنگ
آن منافق گفت با این دین پرست | هان بیار ار حجّتي داري بدست
زو ردایش‌را طلب کرد از نخست | در رداي خویشتن پیچید چست
در میان کورهٔ آتش نهاد | در رداي خصم دین آتش فتاد
ماند سالم زآن رداي مرد دین | هین ببین خاصّیّت نور یقین

کآن دروني سوخت چون خاشاك وخس وآنچه بيرون بود سالم ماند و بس

باز ماندن سلامان از ابسال و زاري کردن بر مفارقت وي

باشد اندر دار وگير روز و شب عاشق بيچاره را حالي عجب
هرچه از تير بلا بر وي رسد از کمان چرخ پي در پي رسد
ناگذشته از گلويش خنجري از قفاي آن در آيد ديگري
گر بدارد دوست از بيداد دست بر وي از سنگ رقيب آيد شکست
ور بگردد از سرش سنگ رقيب يابد از طعن ملامت‌گو نصيب
ور رهد زينها بريزد خون به تيغ شحنهٔ هجرش بصد درد و دريغ
چون سلامان کوه آتش بر فروخت واندرو ابسال را چون خس بسوخت
رفت همتاي وي و يکتا بماند چون تن بي‌جان ازو تنها بماند
نالهٔ جان سوز بر گردون کشيد دامن مژگان ز دل در خون کشيد
دود آهش خيمه بر افلاك زد صبح از اندوهش گريبان چاك زد
بس که از غم سينه کندن کرد ساز سينه ناخن ناخنش شد همچو باز
بر وي از ناخن ز بس آزار جست يك سر ناخن نماند از وي درست
سنگ مي زد بر دل و بي هيچ شك بود آن نقد وفايش را محك
چون بدل بنشست ازآن سنگش غبار نقد او آمد برون کامل عيار
چون ازو دست تهي کردي نشست کندي ازحسرت بدندان پشت دست
چون ندیدي پنجه اندر پنجه يار پنجهٔ خود کردي از دندان فگار
زآن گهر ديدي چو خالي مشت خويش کندي از دندان سر انگشت خويش

آن شکرلب را ندیدي چون بجاي نیشکر آئین شدي انگشت خاي
روز و شب بي آنکه همزانوش بود از طبانجه بودیش زانو کبود
هر شب آوردي بکنج خانه روي با خیال یار خویش افسانه گوي
کاي زهجر خویش جانم سوخته وز جمال خویش چشمم دوخته
عمرها بودي انیس جان من نوربخش دیدهٔ گریان من
خانه در کوي وصالت داشتم دیده بر شمع جمالت داشتم
هر دو از دیدار هم بودیم شاد وز وصال یکدگر در صد کشاد
هر دو ما با یکدگر بودیم و بس کار ني کس را بما مارا بکس
دست بیداد فلك کوتاه بود کارها بر موجب دلخواه بود
شب همي خفتیم در آغوش هم راز گویان روز سر در گوش هم
در میان ما کسي را راه ني یا کسي از حال ما آگاه ني
کاش چون آتش همي افروختم تو همي ماندي و من میسوختم
سوختي تو من بماندم این چه بود این بد آئین با من مسکین چه بود
کاشکي من نیز با تو بودمي با تو راه نیستي پیمودمي
از وجود ناخوش خود رستمي عشرت جاوید در پیوستمي

حکایت آن اعرابيء شترگم کرده که میگفت کاشکي من نیز با شتر خویش گم گشتمي تا هر که وي را یافتي مرا نیز با وي یافتي

آن عرابي چون شد اشتر در شتاب از شتر افتاد چشمي مست خواب
از سبکباري شتر چون یاریي دید کرد آغاز خوش رفتاریي

چون عرابي بامداد از خواب خاست پي نبرد اصلاً كه آن اشتر كجاست
گفت وا ويلا كه گم گشت اشترم ماند خاطر از خيال او پُرم
كاش با او گشتمي من نيز گم تا نرفتي بر سرم اين اشتلم
هر كجا او رفت با او رفتمي تا ازين دوري بيكسو رفتمي
هر كه آن گم گشته را وا يافتي با منِ آواره يكجا يافتي

شنيدن پادشاه حال سلامان را و عاجز ماندن از تدبير كار او و تدبير آن بحكيم رجوع كردن

چون سلامان ماند از ابسال اينچنين بود در روز و شبش حال اينچنين
محرمان آن پيش شه گفتند باز جان او افتاد از آن غم در گداز
داشت با ابسال صد اندوه بيش آمدش بي او غمي چون كوه پيش
با ويش غم بود و بي وي نيز هم از ضمير او نشد نا چيز غم
گنبد گردون عجب غمخانه ايست بي‌غمي در وي دروغ افسانه ايست
چون گل آدم سرشتند از نخست شد بقدّش خلعت صورت درست
ريخت بالاي وي از سر تا قدم چل‌صباح ابر بلا باران غم
چون چهل بگذشت روزي تا بشب بر سرش بارید باران طرب
لا جرم از غم كس آزادي نيافت جز پس از چل غم يكي شادي نيافت
چون بود باران شادي ختم كار گيرد آخر كار بر شادي قرار
ليك داند آنكه دانش پرور است كين قرار اندر سرائي ديگر است
شه سلامان‌را در آن ماتم چو ديد بر دلش صد زخم رنج و غم رسيد

چارهٔ آن کار نتوانست هیچ بر رگ جان اوفتادش تاب و پیچ
کرد عرض رای آن دانا حکیم کای جهان را قبلهٔ امّید و بیم
هر کجا درماندهٔ را مشکلیست حلّ آن زاندیشهٔ روشن‌دلیست
در جهان امروز روشن‌دل توئی بند سای قفل هر مشکل توئی
سوخت ابسال و سلامان از غمش کرده وقت خویش وقف ماتمش
نی توان ابسال را آورد باز نی سلامان را توان شد چاره ساز
گفتم اینك مشکل خود پیش تو چاره جوی از عقل دوراندیش تو
رحمتی فرما که بس درمانده ام در کف صد غصّه مضطر مانده ام
داد آن دانا حکیم اورا جواب کای نگشته رایت از راه صواب
گر سلامان نشکند پیمان من و آید اندر ربقهٔ فرمان من
زود باز آرم بوی ابسال را کشف کردانم ز وی این حال را
چند روزی چارهٔ حالش کنم جاودان دمساز ابسالش کنم
از حکیم این را سلامان چون شنید زیر فرمان وی از جان آرمید
خار و خاشاك درش رُفتن گرفت هرچه گفت از جان پذیرفتن گرفت
خوش بود خاك درِ کامل شدن بندهٔ فرمان صاحب دل شدن
بشنو این نکته که دانا گفته است گوهری بس خوب و زیبا سفته است
باش دانا بی لجاج و بی ستیز یا رو اندر سایهٔ دانا گریز
رخنه کز نا دانی افتد در مزاج یابد از دانا و دانائی علاج

منقاد شدن سلامان حکیم را و تدبیر کار او کردن

چون سلامان گشت تسلیم حکیم — زیر ظلّ رافت او شد مقیم
شد حکیم آشفتهٔ تسلیم او — سحرگاري کرد در تعلیم او
یادَهاي دولتش در جام ریخت — شهدهاي حکمتش در کام ریخت
جان او زآن باده ذوق‌انگیز شد — کام او زین شهد شکّرریز شد
هرگه ابسالش فرا یاد آمدي — از فراق او بفریاد آمدي
چون بدانستي حکیم آن حال را — آفریدي صورت ابسال را
یکدو ساعت پیش چشمش داشتي — در دل او تخم تسکین کاشتي
یافتي تسکین چو آن رنج و الم — رفتي آن صورت بسرحدّ عدم
همّت عارف چو گردد زورمند — هرچه خواهد آفریند بي گزند
لیك چون یکدم ازو غافل شود — صورت هستي ازو زایل شود
گاه گاهي چون سخن پرداختي — وصف زهره در میان انداختي
زهره گفتي شمع جمع انجم است — پیش او حسن همه خوبان گم است
گر جمال خویش را پیدا کند — آفتاب و ماه را شیدا کند
نیست از وي در غنا کس تیزتر — بزم عشرت را نشاط‌انگیزتر
گوش گردون پر نواي چنگ اوست — در سماع دایم از آهنگ اوست
چون سلامان گوش کردي این سخن — یافتي میلي بوي از خویشتن
این سخن چون بارها تکرار یافت — در درون آن میل را بسیار یافت
چون ز وي دریافت این معني حکیم — کرد اندر زهره تاثیري عظیم

تا جمال خود تمام اظهار کرد در دل و جان سلامان کار کرد
نقش ابسال از ضمیر او بشست مهر روي زهره بر وي شد درست
حسن باقي دید و از فاني برید عیش باقي را ز فاني بر گزید

بیعت دادن بادشاه ارکان دولت خود را با سلامان و تسلیم کردن تخت و تاج خود بوي

افسر شاهي چه خوش سرمایه ایست تخت سلطاني چه عالي پایه ایست
هر سري لایق بآن سرمایه نیست هر قدم شایستهٔ آن پایه نیست
چرخ سا پائي سزد این پایه را عرش فرسا فرقي آن سرمایه را
چون سلامان از غم ابسال رست دل بمعشوق همایون فال بست
دامنش ز آلودگیها پاك شد همّتش را روي در افلاك شد
تارك او گشت درخور تاج را پاي او تخت فلك معراج را
شاه یونان شهریاران را بخواند سرکشان و تاجداران را بخواند
جشني آنسان ساخت کز شاهنشهان نیست در طيّ تواریخ جهان
بود هر لشکرکش و هر لشکري حاضر آن جشن از هر کشوري
زآن همه لشکرکش و لشکر که بود با سلامان کرد بیعت هر که بود
جمله دل از سروري بر داشتند سر بطوق بندگي افراشتند
شه مرصّع افسرش بر سر نهاد تخت ملکش زیر پا از زر نهاد
هفت کشور را بوي تسلیم کرد رسم کشور داریش تعلیم کرد
کرد انشا در چنان هنگامهٔ از براي او وصیّت نامهٔ

بر سر جمع آشکارا ني نهفت صد گهر ز الماس فکرت سفت و گفت

وصيّت کردن بادشاه سلامان را

اي پسر ملك جهان جاويد نيست بالغان را غايت امّيد نيست
پيشوا کن عقل دين‌اندوز را مزرع فردا شناس امروز را
پيش از آن کآيد بسر اين کشت‌زار دولت جاويد را تخمي بکار
هر عمل دارد بعلمي احتياج کوشش از دانش همي گيرد رواج
آنچه خود داني روش مي کن بر آن وآنچه ني مي پرس از دانشوران
هرچه ميگيري و بيرون ميدهي بين که چون ميگيري و چون ميدهي
هرچه ميگيري بحکم دين بگير ني بحکم مدبر دين نا پذير
هر کجا گيري بحکم دين فره آن فره را هم بحکم دين بده
کيسهٔ مظلوم را خالي مکن پايهٔ ظالم بآن عالي مکن
آن فتد در فاقه و فقر شگرف وين کند آنرا بفسق و ظلم صرف
عاقبت اين شيوه گردد شيونت خم شود از بار هر دو گردنت
رو متاب از راههاي مستقيم کين بود دستور شاهان قديم
او بدوزخ رفت تو در پي مرو هيمهٔ دوزخ بسان وي مشو
جهد کن تا هر خطا و هر خلل گردد از عدلت بضدّ خود بدل
ني که از تو عدل گيرد زنگ ظلم خرد گردد جام عدل از سنگ ظلم
تو شباني و رعيّت چون رمه در شباني دور باش از دمدمه
در شباني شيوهٔ ديگر مگير وز شبانان قدر خود برتر مگير

خود تو منصف شو چو نیکو مذهبان چیست اصل کار گلّه یا شبان
باید اندر گلّه سرهنگان ترا بهر ضبط گلّه یکرنگان ترا
چون سگ گلّه ترا سر در کمند لیك سگ بر گرگ نی بر گوسفند
بر رمه باشد بلائی بس بزرگ چون سگ درّنده باشد یار گرگ
از وزیران نیست شاهان را گزیر لیك دانا و امین باید وزیر
داند احوال ممالك را تمام تا دهد بر صورت احسن نظام
باشد اندر ملك و مال شه امین ناورد بر غیر حقّ خود کمین
زآنچه باشد قسمت شاه و حشم از رعیّت نی فزون گیرد نه کم
مهربانی بر همه خلق خدای مشفقی بر حال مسکین و گدای
لطف او مرهم نه هر سینه ریش قهر او کینه کش هر ظلم کیش
نی بدی در صورت و سیرت ددی پیش ارباب خرد نا بخردی
چون سگ مسلخ همه آلودگی خوی او زآلودگی آسودگی
تا دهان خود نیالاید بخون خواهد اندر رنج گاوی را زبون
مُنهیی باید ترا هر سو بپای راست‌بین و صدق‌ورز و نیك‌رای
تا رساند با تو پنهان از همه داستان ظلم و احسان از همه
آنکه باشد از وزیر اندر نفیر پرسش او را میفگن با وزیر
هم بخود تفتیش کن آن حال را ساز عالی پایهٔ اقبال را
آنکه بهر تو کفایت میکند ظلم بر شهر و ولایت میکند
آن کفایت نی سعادت کردنست هیمهٔ دوزخ بهم آوردنست
کافیست آری و از وی دور نیست کو کند آخر ده خود را دویست

حفظ کافي چون چنين وافر شود　　نفس او طغيان کُند کافر شود
هست پيش زيرکان ارجمند　　حکم کافر بر مسلمان نا پسند
قصّه کوته هرکه ظلم آئين کند　　وز پئ دينات ترك دين کند
نيست در گيتي ز وي نادان تري　　کس نخورد از خصلت نادان بري
کار دين و دنيئ خود را تمام　　جز بدانايان ميفگن والسّلام

اشارت بآنکه مراد ازين قصّه صورت قصّه نيست بلکه مقصود از آن معنيء ديگر است که بيان کرده خواهد شد

باشد اندر صورت هر قصّهٔ　　خرده بينان را ز معني حصهٔ
صورت اين قصّه چون اتمام يافت　　بايدت از معنيء آن کام يافت
وضع اين را راه داني کرده است　　کو بسّر کار راه آورده است
زآن غرض نې قيل و قال ما و تست　　بلکه کشف سرّ حال ما و تست
کيست از شاه و حکيم اورا مراد　　وآن سلامان چون ز شه بي جفت زاد
کيست ابسال از سلامان کامياب　　چيست کوه آتش و درياي آب
چيست ملکي کآن سلامان را رسيد　　چون وي از ابسال دامان را کشيد
کيست زهره کآخر از وي دل ربود　　زنگ ابسالش زآئينه زدود
شرح اينها يك بيك از من شنو　　پاي تا سر گوش باش و هوش شو

در بيان آنکه مقصود ازينها که مذکور شد چيست

صانع بيچون چو عالم آفريد　　عقل اوّل را مقدّم افريد

ده بود سلك عقول اي خرده دان وآن دهم باشد مؤثّر در جهان
كارگر چون اوست در گيتي تمام عقل فعّالس از آن كردند نام
اوست در عالم مفيض خير و شر اوست در گيتي كفيل نفع و ضر
نيستش پيوند جسماني و جسم گنج او مستغني آمد زين طلسم
١٠٩٠ او بذات و فعل خود زينها جداست كرد بي پيوند ازينها هرچه خواست
روح انسان زادهٔ تاثير اوست نفس انسان سخرهٔ تدبير اوست
زير فرمان وپند اينها همه غرق احسان وپند اينها همه
او شه فرمان ده است و ديگران زير فرمان وي از فرمان بران
چون بنعت شاهي او آراستست راه دان از شاه اورا خاستست
١٠٩٥ بر جهان فيضي كه از وي ميرسد بر وي از بالا پياپي ميرسد
پيش دانا راه دان بو العجب فيض بالا را حكيم آمد لقب
روح پاكش نفس گويا گشته اسم زاده زين عقلست بي پيوند جسم
هست بي پيوندي جسمش مراد آنكه گفت اين از پدر بي جفت زاد
زادهٔ بس پاك دامان آمدست نام اين زاده سلامان آمدست
١١٠٠ كيست ابسال اين تن شهوت پرست زير احكام طبيعت گشته پست
تن بجان زنده است وجان از تن مدام گيرد از ادراك محسوسات كام
هر دو زآن رو عاشق يكديگرند جز بخير از صحبت هم نگذرند
چيست آن دريا كه در وي بوده اند وز وصال هم درو آسوده اند
بحر شهوتهاي حيوانيست آن لجّهٔ لذّات نفسانيست آن
١١٠٥ عالمي در موج او مستغرق اند و اندر استغراق او دور از حق اند

چیست آن ابسال در صحبت فریب — وآن سلامان ماندن از وي بي‌نصیب
باشد آن تاثیر سنّ الحطاط — طي شدن آلات شهوت را بساط
کرده جا محبوب طبع اندر کنار — وآلت شهوت فرومانده ز کار
چیست آن میل سلامان سوي شاه — وآن نهادن رو بتخت عزّ و جاه
میل لذّتهاي عقلي کردنست — رو بدار الملك عقل آوردنست
چیست آن آتش ریاضتهاي سخت — تا طبیعت را زند آتش برخت
سوخت زآن آثار طبع و جان بماند — دامن از شهوات حیواني فشاند
لیك چون عمري بآتش بود خوي — گه گهش درد فراق آمد بروي
زآن حکیمش وصف حسن زهره گفت — کرد جانش‌را بمهر زهره جفت
تا بتدریج او بزهره آرمید — وز غم ابسال و عشق او رهید
چیست زهره آن کمالات بلند — کز وصول آن شود جان ارجمند
زآن جمال عقل نوراني شود — پادشاه ملك انساني شود
با تو گفتم مجمل این اسرار را — مختصر آوردم این گفتار را
گر مفصّل بایدت فکري بکن — تا بتفصیل آید اسرار کهن
هم برین اجمال کار آین خطاب — ختم شد والله اعلم بالصّواب

خاتمهٔ کتاب سلامان و ابسال

جامي اي کرده بساط عمر طي — در خیال شعر بودن تا بکي
همچو خامه چند باشي خام کار — در سواد شعر پیچي نامه‌وار
موي تو شد در سیه‌کاري سفید — رو سفیدي زین هنر کم دار امید

زآنچه گفتي وقت عذر آوردنست ورد خود استغفر الله کردنست
وقف استغفار کن نفس و نفس نفس را دار این نفس همراز و بس
زآب استغفار چون شستي دهان گو دعا و مدحت شاه جهان
مدح شاه کامران یعقوب بیگ فیض باران آمد و من تشنه ریگ
ریگ تشنه کي شود از آب سیر بر وداع او کجا باشد دلیر
چون بود سیري ازین آبم محال بر دعا بهتر بود ختم مقال
عالم از فیض نوالش تازه شد نوبت عدلش بلند آوازه شد
هر دمش جاه و جلالي تازه باد
مدّت ملکش برون زاندازه باد

اتمام یافت انطباع این قصّهٔ عجیب
که اختریست رفیع المکان
از هفت اورنگ
و گوهري عظیم الشّان
در لطف وزن
بي همسنگ
تم تم
تم

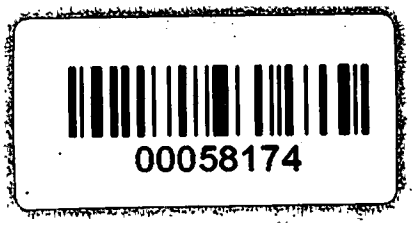

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 15 March, 2016